Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

1921 оной ... гарана. | № 59 (18382) | 1990 оной мартын 13, вторник | Сэн 3 мүн.

Шэнэдхэгдэһэн КПСС хадаа Маркс, Энгельс, Ленинэй сургаал һургаалнуудые зохёохы ёһоор хүгжөөхэ талаар ажал ябуулгада үндэһэлдэг нииитэ нэгэн һанал бодолтой коммунистнуудай холбоон болоно, хүдэлмэришэн ангиин, бухы ажалшадай аша туһые элирхэйлдэг социалис һунган шэлэлгын парти болоно, өөрынгөө программа Платформо дээрэ олон үндэһэ яһатанһаа бүридэдэг совет общество нэгэдүүлгые түйлэдэг парти болоно гэжэ бидэ тоолонобди.

М. С. ГОРБАЧЕВ.

Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитедэй Пленум тухай ИНФОРМАЦИОННО МЭДЭЭСЭЛ

Центральна Комитедэй Пленум 1990 оной мартын ... эхилээ. Пленумэй зүблэхэ зүйлдэ иимэ ... табигдаһан байгаа:

... Конституциин 6-дахи ба 7-дохи статьянууд ту... ... СССР-эй Арадай депутадуудай ээлжээтэ ... съезд дээрэ табиха тухай.

... XXVIII съезд зарлалгын, парти дотор тоссоото... ... үнгэргэлгын болзорнууд, түлөөлэлгын ... съездын делегадуудые һунгалгын гурим тухай.

... Уставай проект тухай.

... Центральна Хиналта-Шалгалтын Комисси тухай ... тухай.

... СССР-эй арадай депутадые һунгалта.

... Генеральна секретарь М. С. Горбачев Пле... ...хэл хээ.

... Уставай проекттэй, мүн зүблэхэ зүйлэй асуудал... материалнуудтай уридшалан танилсаха арга ... хабсадагшадта олгогдоһон байгаа.

... Московско горкомой нэгэдэхи секретарь Ю. А. ..., Киргизэй ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүү... ...магулов, Казахстанай Компартиин Джамбульска ... секретарь С. М. Байжанов, СССР-эй дотоо... ... министр В. В. Бакатин, КПСС-эй Тульска об... ... секретарь Ю. И. Литвинцев, СССР-эй юсти... В. Ф. Яковлев, ВЦСПС-эй секретарь В. М. Ми... Республикада байдаг, СССР-эй Оксо ба Бүрин ... В. И. Бровиков, Литвагай Компартиин са... (КПСС-эй платформо дээрэ) хоёрдохи секре... ... КПСС-эй ЦК-гай секретарь, «Правда» газе... редактор И. Т. Фролов, ВЛКСМ-эй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь В. И. Мироненко, Белоруссиин Компартиин Гродненско обкомой нэгэдэхи секретарь В. М. Семенов, СССР-эй Науканuудай академиин экономикын отделениин академик-секретариин уялгануудые дүүргэгшэ С. С. Шаталин гэгшэд элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадаһан байгаа.

КПСС-эй Уставай проектые заһаха ба ЦК-гай Пленумэй бусад документнүүдые бэлдэхэ редакционно комисси Пленум дээрэ байгуулагдаа.

Хуули гаргалгын үүсхэл болгон, политическэ байгуулалтын асуудалнуудаар (СССР-эй Конституциин 6-дахи ба 7-дохи статьянууд) СССР-эй Конституцида (Үндэһэн Хуулида) хубилалтанууд болон нэмэлтэнүүдые оруулха тухай СССР-эй Хуулиин проектые СССР-эй Арадай депутадуудай ээлжээтэ бэшэ гурбадахи съездын үзэмжэдэ табиха шиидхэбэри баталан абаа.

Пленумэй материалнууд «Правда» газетэдэ дууһан толилогдохо, харин олониитэдэ мэдээсэл тараадаг бусад хэрэгсэлнүүдтэ найруулан үгтэхэ.

КПСС-һээ СССР-эй арадай депутадые һунгаха асуудалаар һунгуулиин комиссиин түрүүлэгшэ В. А. Коптюг мэдээсэл хэлэн байгаа.

СССР-эй арадай депутадуудта кандидадууд: СССР-эй 50 жэлэй нэрэмжэтэ Москвагай автомат линиинүүдэй заводой слесарь П. А. Абросов, Горьковско автомобильна заводой түмэршэ дархан Н. П. Кустарев, Москвагай «Станкоконструкция» заводой слесарь-электро-хабсаргагша А. П. Шустов гэгшэд Пленум дээрэ үгэ хэлээ.

Нюусаар дуугаа үгэлгын эсэстэ Н. П. Кустарев КПСС-һээ СССР-эй арадай депутадаар һунгагдаһан байна.

КПСС-эй ЦК-гай Пленум хүдэлмэриеэ үргэлжэлүүлһээр.

СССР-эй АРАДАЙ ДЕПУТАДУУДАЙ СЪЕЗД НЭЭГДЭБЭ

МОСКВА. (ТАСС). СССР-эй Арадай депутадуудай ээлжээтэ бэшэ гурбадахи съезд хүдэлмэреэ мартын 12-то Кремль соо эхилбэ. СССР-эй Верховно Соведэй энэ жэлэй февралиин 27-до баталан абаһан тогтоолтой зохилдуулан, тэрэ зарлагдаһан байгаа.

Совет Социалис Республикануудай Союзай Президентын тушаалые бии болгохо шухала гэжэ ороной парламент тоолоно. Тиин мүнөө арадай депутадууд энэ тушаалые бии болгохо тухай, СССР-эй Конституцида зохихо хубилалтануудые ба нэмэлтэнүүдые оруулха тухай Хуулиин проект хаража үзэхэ, СССР-эй Президентые һунгаха тухай асуудал шиидхэхэ.

Политическэ байгуулалтын асуудалнуудай талаар СССР-эй Конституцида хубилалтануудые ба нэмэлтэнүүдые оруулха тухай СССР-эй Хуулиин проектые (СССР-эй Конституциин 6-дахи, 7-дохи статьянууд) мүн лэ хаража үзэхөөр дурадхагдана. Хуули гаргалгын үүсхэл болгон, КПСС-эй Центральна Комитет энэ асуудалые СССР-эй Арадай депутадуудай съездын үзэмжэдэ табиба.

Газар тухай Хуулиин үндэһэ һууринуудые, «СССР-тэхи Зөөри тухай» Хуулиие ороной парламентын баталан абаһанһаа уламжалан, СССР-эй Конституцида заһабаринууд оруулагдаха байна.

2245 арадай депутадууд сооһоо 2087-ниинь съездэ хабаадана гэжэ СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ М. С. Горбачев мэдээсээ.

СССР-эй Арадай депутадуудай ээлжээтэ бэшэ гурбадахи съезд нээгдэбэ гэжэ соносхогдоно.

Советскэ Союзай Гимн Кремлиин Съезднүүдэй ордон соогуур һүр жабхалантайгаар зэдэлнэ.

Съездын хүдэлмэриин зургаанууд байгуулагдажа, тэрэнэй хүдэлмэриин зүблэхэ зүйл баталагдана.

Шэнээр һунгагдаһан СССР-эй арадай депутадуудай этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдые мэдэрхэ тухай тогтоол мандатна комиссиин элидхэлээр баталагдан абтаба.

СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо А. И. Лукьянов СССР-эй Конституцида хубилалтануудые, нэмэлтэнүүдые оруулха, Президентын тушаалые бии болгохо тухай элидхэл заседани дээрэ хээ.

СССР-эй Арадай депутадуудай ээлжээтэ бэшэ гурбадахи съезд хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлһээр.

КПСС-эй ЦК-гай ПЛЕНУМ ДЭЭРЭ М. С. ГОРБАЧЕВОЙ ХЭҺЭН ЭЛИДХЭЛ

... ЦК-гай энэ Пле... ...иин Пленумэй ... гээд тоолоно ... урда тэрхи ... хөөрэлдөөнүү... документнүүдэй ... хоёолгоо тү... ... тэрэнэй гол зо... ... Уставай про... ...үзэхэ, съездэд ... элидхэл асуу... ...шиидхэхэ. Зохихо ... болон дурадхал... ...үгтэнхэй.

... парти дотор съез... ... үгэ буляалдаа... ... эхилээд, улам ... байна. Партиин ... үзэмжэдэ та... ... ЦК-гай Плат... ... энэ талаар ... түлхисэ бо... ... парти дотор, орон ... холын хараа бо... ... мүн гэжэ хү... ... Тэрээн соо ... байдал гүн... ...улагдаһан, шүүм... ... шэнэхэдхэлгэдэн ... табигдаһан со... ...ическа ба по... ... шухала асуу... ... общественые ... сэхэ зорил... ...хэлгын харгы ...дэһэн байха

... проект хадаа ... общество дотор ... дэлгэрүүлэхэ ... ...лдаата ... ...магтал үндэһэ ... гэжэ тооло... ... хүсэнэб. ... проектдо олон ... яхзаар хан... ...лтайшье бэшэ. ... урдын сагтал ад... ... һайшаалгын ... бухэнһээ соно... ...эань, хангалтагүй ... гэжэ би хэлэхэ ... парти дотор ... зүбшэн ... бэдэрэлгые ... дэбжүүлхэ ар... ... тааламжатай ... зохёохо гэшэ ... мүн гэжэ пар... ... Комитедэй ... дээрэ энээн ту...

... бухы хэрэгүү... ... хубилган шэ... ... манай со... ... бэелүүлэгдэжэ ... Ушар ии... ... ёһоной, бү... ... оролдосотой ... хэхэ гэшээ ... шухала уд... ... Тэрэ ой... ... партиин про... ... батала ... шиидхэһэн үгэ... ... съезд боло... ... зэргэтэй.

... асуудал... ... гол анхаралда ... эхилһэн ... хөөрэлдөө... ... Энэньшье ойл... ... юуб гэбэл, ... хүгжэлтын ... ниилэн нэ... ... Манай партиие ... талаар за... ... заабаринуудай ... проект соо най... ... ха юм. ... Уставай проект ... тодорхой... ...на.

... үзэмжэдэ табигда... ... аппаратна хүдэл...

мэрилэгшэдэй толгой соо мүндэлөө бэшэ, харин КПСС-эй ЦК-да, партийна газетэнүүд ба журналнуудта ороһон бүтэмжэтэй һайн дурадхалнуудай согсолбори болоно, тэдэ манай теоретическэ түбүүдтэ — Марксизм-ленинизмын институдта, Ниитын эрдэмэй академидэ, республиканудтахи эдэнэй филиалнуудта, дээдэ партийна һургуулинуудта зохёогдоһон байна. Һүүлэй һаранuудта эхин, нютагай партийна организацинуудһаа, коммунистнуудһаа КПСС-эй Центральна Комитет Уставай 40 гаран дүүрэн проектые, Уставай асуудалнуудай талаар партийна суглаануудай, партийна комитедүүдэй пленумүүдэй олон мянган шиидхэбэринүүдые абаһан байгаа. ЦК-гай комиссинуудта эдэ бүгэдэ анхаралтайгаар шэнжэлэгдэжэ согсолоогдоһон, Политбюродо нэгэнтэ бэшэ зүбшэн хэлсэгдэһэн байха юм.

Бэлдэгдэһэн документ өөрынгөө үндэһэ һууряар КПСС-ые демократиин ёһоор хубилган шэнэдхэхэ харгы замуудай, онол арганuудай хараа бодолые харуулна гэжэ һананабди. Бухы парти тэрэниие зүбшэн хэлсэхэ байна гэжэ хүлеэнэбди. Тиимэһээ мүнөө бидэ тэрэниие зохёон байгуулгын ехэ шатын дүнгүүдые согсолхоһоо гадна, тэрээн дээрэ хэгдэжэ байһан хүдэлмэриин шэнэ шата нээнэбди.

Устав дээрэ хүдэлхэдөө, хубилган шэнэдхэлгын жэлнүүдтэ тогтоогдожо байһан шэнэ байдалые, общество дотор партиин ямар һуури эзэлдэг байһан тухай ойлгомжые, тэрэнэй уялга үүргэнүүдые, мүн партийна политика бэелүүлгын түхэл шэнжэнүүдые, арга хэрэгсэлнүүдые, онол арганuудые хараада абанабди. Эгээл тиимэһээ шэнэдхэгдэһэн партиин, бидэнэй бэелүүлжэ байһан энэрхы ёһоной, демократическа социализмын партиин ажабайдалай үндэһэн хуули ёһон болохо уялгатай документые зохёохо тухай хөөрэлдөөн болохо зэргэтэй.

XIX партийна конференци дээрэ найруулан тодорхойлогдоһон партийна ба гүрэнэй зургаануудай уялгануудые хубаарилгын гол ёһон, гүн дундахи бухы үйлэ хэрэгүүдые хүтэлбэрилэгшэ болохо гүрэнэй байгуулалтаһаа партиин удаа дараалан гараһаа хадаа энэ шэнэ ойлгомжын гол зүйл мүн. Ондоогоор хэлэбэл, общественые түрүү политическэ хүсэн байха, холын хараатэ хүгжэлтын хараа шугамуудые зохёожо, обществодо дурадхаха гүрэнэй болон ниитын байгууламжануудта коммунистнуудаар дамжуулан тэдэниие бэелүүлхэ түрүүшын ээлжэнэй уг зорилгые партида һэргээн бусааха тухай хэлэгдэнэ.

Шэнэдхэгдэһэн КПСС хадаа Маркс, Энгельс, Ленинэй сургаал һургаалнуудые зохёохы ёһоор хүгжөөхэ талаар ажал ябуулгадаа үндэһэлдэг ниитэ нэгэн һанал бодолтой коммунистнуудай холбоон болоно, хүдэлмэришэн ангиин, бухы ажалшадай аша туһые элирхэйлдэг социалис һунган шэлэлгын парти болоно, өөрынгөө программа Платформо дээрэ олон үндэһэ яһатанһаа бүридэдэг совет общество нэгэдүүлгые түйлэдэг парти болоно гэжэ бидэ тоолонобди.

КПСС интернационализмын хараа бодолнуудые баримталдаг, коммунис, хүдэлмэришэнэй, социалис ба социал-демократическа, либеральна болон национально-демократическа партинуудтай, эб найрамдалай ба социальна дэбжэлтын түлөө тэмсэдэг ниитын бухы хүсэнүүдтэй, хүдэлөөнүүдтэй харилсаа холбоо тогтоохоор бэлэн гэжэ мэдүүлнэбди.

Тиигэжэ КПСС шэнэлэгдэжэ байна, өөрынгөө үзэл суртал-политическэ үндэһэ һуури дээрэ шэнэ түхэл шэнжэтэй болоно. Уставай проект КПСС-эй ЦК-гай Платформын дүримүүдтэй тааралдуулагдана, общественын экономическа, социально-политическэ ба оюун ухаан бодолой ажабайдалай бухы талые хубилгалгын эрхэ байдалда партиин үүргэ ба уялгануудые шэнэ ёһоор найруулан тодорхойлно.

Партиие хэмээр шэнэдхэлгын хэрэг хүшэр хүндэ, нэгэ янза бэшэ юм. Нэгэ талаһаа, хуушанай һанал бодолнууд, онол арганuуд олохон партийна хүдэлмэрилэгшэдэй, мүн партиин гэшүүдэй олонхиин заабэришалалгын уялгануудые бэелүүлхэ гэһэн абяас эрмэлзэл тэрээндэ һаад тойбо ушаруулна. Эдэ бүгэдэһөө арсалга, политическэ үүргэ нүлөөгөө алдалга, партийна хараа байдалаа гээлгэ, партиин юрэнхы дээрэ һуларалга мэтээр олонхидто һанагдана.

Нүгөө талаһаа, тэрэниие парламентын түхэлэй парти болгохо гү, али үнгэрхэдөө эли тодо бэшэ хилэнүүдтэй ниитын-политическэ ёһын тэдыдэ гэшүүн байлгатай ямар нэгэн хэлбэрил гэхэ гү, али элдэб янзын можо бүлэглэлнүүдһээ, бүлэгүүдһээ, хэлбэрилнүүдһээ могэдүүлэгдэһэн эрээн-маяан эмхи болгохо гэшэ КПСС-ые үндэһээрнь хубилган шэнэдхэлгын харгы зам мүн гэжэ тоолодог хүнүүдэй бии болоһониинь мэдээжэ.

Демократическа үйлэ хэрэгүүдэй, һунгуулиин кампаниинуудай үндэһөөр политическэ талаараа түрүү һуури эзэлхын түлөө тэмсэл хадаа саашадаа КПСС-эй гол уялгануудай нэгэниинь болохо байна. Энэ үүргэ уялгада тааруулан, Уставай зохихо дүримүүдые зохёохо, партийна хүдэлмэриин онол арганuудые, тэрэниие эмхидхэлгын түхэл шэнжэнүүдые эли болгохо хубилгаха шухала. Иимэ шэнэ зүйлнүүд партиин Уставай проект соо оруулагданхай. Тэдэниие нэмэжэ зохёохо, хүгжөөхэ эрилтэ табигдахадаа магадгүй. Проектые зүбшэн хэлсэлгэ энээниие элирхэйлэн харуулха бшуу.

Гэбэшье ажал хэрэгэй ондоо талые хараада абангүй байжа болохогүй. Тэрэ юун гэһэн удхатайб гэхэдэ, КПСС хүтэлбэрилхы парти байһан тула дааа гүрэнэй, манай социалис федерациин байдалай түлөө, экономикын байдалай түлөө, эрхэтэдэй аюулгүй байдалай, тэдэнэй эрхэнүүд ба сүлөөнүүдые хангалгын түлөө, оронойнгоо уласхоорондын аша туһые сахихын түлөө арад түмэнэй урда политическэ харюусалгатай байна. Энэнь маанадта хүнгэхэн парламентын нааданууд бэшэ гэжэ хэлэхэ байнаб.

Тиихэдээ, энэнь мүнөө орон доторнай тохёолдожо байһан орёо шухала асуудалнуудые шиидхэлгэдэ хабаадалгаһаа КПСС хулжангүй, политическэ манлайда дабшаха эрхээ аша үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэ арга олгоһон бүтэмжэтэй һайн политика бэелүүлхэ ёһотой гэһэн эрилтэ табина.

Общество дотор партиин дүүргэдэг үүргэ ба һуури тухай бэелүүлэгдэхээр болоһон хубилалтануудые буруушаагшадай, партиие хубилгаха манай хүсэлэнгые, шиидхэбэрикэ һамбаашалан хэрэглэжэ, тэрээндэ өөрын шэглэл олгохые хүсэгшэдэй, манай политическэ хараа бодол һуларуулхые найдагшадай амыень татаха хэрэгтэй гэжэ һананаб.

КПСС-ые шэнэдхэлгын хараа шугам бэелүүлхэдээ, тэрэнэй манлайда түрүү үүргые алдахагүйһөө гадна, общественын ажабайдалай элдэб талануудта аша үрэ ехэтэй үүргэ, нүлөө үзүүлдэг политическэ байдалһаа үндэһэтэй хүсэн болохыень хүсэхэ байнабди.

Эхилэгдэһэн эдэ бухы хубилалтанууд манай ленинскэ партиин түбхын түрүүшын удха шанарые, жама ёһые буруу һургэхэгүй абзаа?— гэһэн асуудал зүбшэн хэлсэлгэнүүдэй үедэ зарим нүхэдэй ухаан бодолдо мүндэлһэн байгаа.

Мүнөө энэ тэмээр үргэн ехэ хөөрэлдөөнүүд болоно. КПСС үндэһэ һууряараа һалаа, гүн удхатай, шэнжэ шанартай ондоо партяар тэрэниие һэлгэхэ шухала гэһэн үгэнүүд соностоно. Энээнһээ уламжалан, КПСС-ые социал-демократическа, социалис гү, али ондоо парти болгожо, шэнээр нэрлэхэ тухай һанал бодол хэлэгдэнэ. КПСС гэһэн нэрэһээ «коммунис» гэһэн тодорхойлолгые усадхаха гэшэ энэ һанал бодолой гол удха мүн. Энэ тодорхойлолгонь тэрэнэй эсэсэй уг зорилгые, удаан болзорой зорилгонуудһаа үндэһэтэй бшуу. Тэзд иимэ дурадхалые баталан абажа болохогүй гэжэ тоолонаб. Тэрэниие бэелүүлгэ үзэл сурталай үндэһөөр КПСС-тэ ехэ сохилто үгэхэ, үндэр ехэ уг зорилгонуудай парти гэжэ КПСС-ые дэмжэдэг олохон коммунистнуудай, партийнабэшэ хүнүүдэй урма зоригыень хухалха байна.

Хэрбээ гэнтэ тэрэнэй бэелүүлгэдэ гэшээ һаань, иимэ алхамай уласхоорондын ямар хойшолонгуудтай байһые ойлгохо, хараха хэрэгтэй. Хүшэр хүндэ эрхэ байдалда коммунис суртал һургаалые хамгаалжа байһан партинуудай ажал ябуулгада тэрэ хангалтагүй муугаар нүлөөлхэл.

КПСС-эй үүргые шэнээр хаpалга тэрэнэй Уставые үндэһөөрнь хубилган шэнэлхэ шухала гэжэ харуулна. Гансал Уставые бэшэ, харин гүрэнэй зарим актнуудые, тэрэ тоодо СССР-эй Конституциие хубилгаха.

Энээнтэй дашарамдуулан, партида хабаатай статьянуудые Үндэһэн Хуули соо хубилгаха тухай хуули гаргалгын үүсхэлтэйгээр Центральна Комитет СССР-эй Арадай депутадуудай съездэдэ гараа һаань, тааламжатай байха. Зохихо дурадхалнууд таанадта бии. КПСС-эй хүтэлбэрилхы үүргэ тухай, политическэ байгуулалтын гол хүсэн болохо парти тухай дүримые гаргаха, хуулита, демократическа түхэл шэнжэнүүдтэ — ниитын-политическэ ажабайдалда адли тэгшэ эрхэтэйгээр хабсадаха, өөһэдынгөө программна зорилгонуудые бэелүүлхын түлөө тэмсэхэ арга боломжонуудые КПСС-тэ, бусад политическэ ба ниитын эмхинүүдтэ олголгые Үндэһэн Хуули соо тодорхойлхо гэшэ эдэ бухы дурадхалнуудай гол удха мүн. Иимэ хубилалтанууд ЦК-гай Платформын проект соо, Уставай проект соо найруулан тодорхойлогдоһон партиин үүргэ шэнээр ойлгохо арга олгохо байна гэжэ һанагдана.

Партиин шэнэ Уставые дурадхахадаа, парти доторой ажабайдалда үндэһэн хубилалтануудые хуулита болгохо хараатайбди. Эдэ бүгэдэ КПСС-эй түхэл шэнжэ хубилгаха, тэрээндэ ёһотой демократическа шэнжэ олгохо байна. Тиихэдэ парти доторой харилсаанууд шэнэ шэнжэ шанарнуудтай болохо ёһотой: демократизм ба нүхэсэл, олон ондоо һанамжанууд ба һанаһаа нюунгүй хэлэлгэ, партийна ёһо гуримай үндэһөөр үсөөнхиин аша туһые хүндэлэлгэ. Тиихэдэ парти хадаа тэрээндэ ороһон хүн бухэнэй һайн дураараа зүбшөөдэг юрэнхы хуули ёһоор ажаһуудаг бата бэхи, ниитэ нэгэн эмхи байха зэргэтэй.

Демократиие үргэдхэхэ талаар шэглүүлэгдэһэн энэ хараа шугам Уставай проектын удха шанарта, тэрэнэй байгуулалтада, хэмжээндэ харуулагдана. Шэнэ Устав тобшо байха, бэеэ дааһаад, зохёохы ёһоор ажалаа ябуулха арга, үргэн хэргы коммунистнуудта нээхэ, партийна организацинуудта бодото автономиие лаб хангаха арга олгоһон партийна ажабайдалай гүнзэгы үндэһэ баримтата хэм хэмжээнүүдтэй байха ёһотой гэһэн олон тоото хүсэлэнгүүд хараада абтанхай. Шэнэ Уставай проект хэмжээгээрээ мүнөө хүсэндөө байгшаһаа багаажалхада, гурбанай нэгэ хубяар бага, арбанай орондо зургаан бүлэг, 72-ой 39 параграфынь үлөогдэнхэй. Эндэ нөөсэнүүдэй үшөөл бии байһыень нүхэдтөө үсэргэлдэр, хөөрэлдэхэдөө мэдэрээ һэм.

Коммунистые партийна ажабайдалай гол дунда табижа, партиин политика зохёон абалгада, тэрэниие бэелүүлгэдэ, хүтэлбэрилхы партийна зургаануудые бүрилдүүлгэдэ, тэдэнэй ажал ябуулгын хойноһоо хиналта тогтоолгодо хабсадахын тула тэрээндэ эгээл үргэн ехэ арга боломжонуудые олгохо гэшэ Уставай дүримүүдые хубилгалгын гол удха мүн.

Энэнь нэн түрүүн КПСС-эй гэшүүн байлгын асуудалнуудта тодоор харуулагдаа. Эндэ шэнэ байдал бии болгогдоно. Нэгэдэхеэр, КПСС-эй гэшүүндэ абаха бухы эрхэнүүд, тэрэ тоодо энэ асуудалые эсэслэн шиидхэлгэ хүнүүдые тон һайнаар мэдэжэ байдаг партийна эхин организацинуудта дамжуулагдана. Хоёрдохёор, КПСС-эй гэшүүндэ орохо үедэ кандидадай стажые, заабол зуур шалгалтануудые үгэхэ ябадалые болюулхаар хараалагдана. Гурбадахяар, партиһаа һайн дураараа гараха тухай дүрим, оруулагдана. Энэнь КПСС-эй зэргэнүүдые бэхижүүлхэ, зан ябадалаараа партиие бузарлаһан хүнүүдһээ. арюудхан сэбэрлэхэ хүдэлмэриһөө партийна организацинуудые зайсуулга тэрэнэй Уставта таарахагүй байна гэһэн удхатай бэшэ.

Коммунистнуудай уялгануудые гүнзэгыгээр дурдан тоололгоһоо зайсахаар дурадхагдана. Партиин гэшүүнэй эрхэнүүд, тэрэнэй партийна ба эрхэтэн ёһоной эдэбхи үүсхэлые лаб хангалга бүри тодоор найруулагдана.

Парти дотор һунгалта үнгэргэлгые демократиин үндэһэ һуури дээрэ табиха гэһэн дурадхалнууд коммунистнуудай үүргэ дээшэлүүлхэ зорилготой. Энэ хэрэгтэ партиин бухы гэшүүдые хабсадуулха тэдэ хараална. Ондо ондоо кандидатуранууд батадхагдана, кандидатуранuудые дээрэһээ дэбжүүлхэ гол ёһонууд, конференцинүүдтэ, съезднүүдтэ делегадуудые һунгалгада бухы коммунистнуудай хабсадалга, пленумүүд дээрэ бэшэ, харин конференцинүүд, съезднүүд дээрэ партийна комитедүүдэй нэгэдэхи секретарьнарые һунгалта батадхагдана.

Конференцидэ гү, али съездэдэ делегадуудые һунгахатаа хамта дээдэ таладнь байһан партийна зургаанай бүридэлдэ кандидатуранuудые дэбжүүлхэ дурадхалнуудые оруулха эрхэ партийна организацинуудта олгохоор хараалагдана. Партийна комитедүүдэй бухы гэшүүдэй тоосолго, этигэл найдалые харюулаагүй коммунистнуудые һунгагдадаг зургаанһаа гаргаха, эрхэ түлөөлэлгэнүүдэйнь дүүрэхэдүй байтар, тэрэниие тарааха, мүн парти дотор һунгагдадаг бухы нюурнуудай тушаалнуудтаа байлгын сэсые эрхэ түлөөлэлгэнүүдэй хоёр болзороор хизаарлаха.

Партиин эмхидхэлэй байгуулалта гуримшуулдаг Уставай эрилтэнүүдшье партийна ажабайдалда демократи үргэдхэлгын үндэһэн дээрэ шэнэлэгдэнэ гэшэ. Имагтал газар нютагай шэнжэр партиие байгуулха гэһэн дурадхалнууд хэлэгдэһэн юм. Гэбэшье иимэ хандалга партиие ажалша коллективүүдһээ холодуулгада, олониитэтэй тэрэнэй холбоонуудые һуларуулгада хүргэжэ болохо байна бшуу. Ушар иимэһээ партиин байгуулалтада газар нютагайшье, үйлэдбэриинишье шэнжэнүүдые үлөохын түлөө хэлэхэ зуураа, бухы шатын партийна организацинуудай бэеэ даангы байдалые үргэдхэхэ гэшэ гол шухала зүйл болоно гэжэ бидэ ойлгонобди. Мүнөө партийна хүдэлмэриие түбэй газарһаа хүтэлбэрилхэ ябадалые болюулха гэшэ амин шухала удхатай болоно. Тиихэдээ партийна зэргэнүүдэй демократическа нэгэдэлтэй хамта эхин, нютагай партийна организацинуудай, союзна республикануудай Компартинуудай өөрын бодото эрхэтэй байлгые хангаха хэрэгтэй болоно. КПСС-эй Устав хадаа партийна байгууламжын эдэ шатануудай статуста имагтал хабаатай тон шухала юумые тодорхойлхо ёһотой, тиихэдээ ажал ябуулгынгаа өөһэдын программануудые болон политическэ хүдэлмэриин түхэл маягуудые зохёон табиха ба бэелүүлхэ, байгууламжын, кадрнуудай, хэблэлэй, мүнгэн һангай олон асуудалнуудые шиидхэхэ ябадалые тэдэнэй мэдэлдэ үгэхэ ушартай гээд бидэ тоолонобди.

Партиин үндэһэ һуури болохо партийна эхин организацида Устав дотор онсо анхарал хандуулагдана. Уставай эрилтэнүүд дотор КПСС-эй политикые зохёон табилгада партиин доодо шатануудай улам үргэжа байгаа нүлөөе батадхаха, тэдэнэй ажал ябуулгада дээдэ органуудай, аппарадай жэжэ божо хамааралсалга болюулха гэжэ бидэ оролдоһон байгаабди. Программануудаа болон ажал ябуулгынгаа түхэл маягуудые, өөрынгөө байгууламжа, суглаануудые, политическэ акцинуудые хэдыдэ, ямар гуримаар үнгэргэхэ асуудалнуудые бэеэ даагаад, харюусалгатайгаар шиидхэхэ арга боломжо эхин парторганизацинуудта шэнэ Устав лаб хангаха байна.

Партиин райкомуудай, горкомуудай эдэбхитэй ажал ябуулгада тааламжатай һайн эрхэ байдал байгуулха ушарта Уставай проект дотор ехэ анхарал хандуулагдаһан байна. Энээндэ таанад анхаралаа хандуулһан байхат гэжэ би найданаб. Эхин организацинуудта бүгэдэнһөө дүтэ байдаг, хүн зоной дунда политическэ хүдэлмэри сэхэ эрхилдэг партийна байгууламжын эдэ түшэгэлэхы шатануудай үүргые дээшэлүүлгэ хадаа ниитын ажабайдалда демократи үргэдхэхэ ябуулгануудай гол хараа шугамуудай нэгэн мүнөө болохо ёһотой гэжэ бидэ тоолонобди.

Энээнһээ хаража үзэхэдэ, партиин райкомуудые, горкомуудые, мүн тэрэшэлэн обкомуудые, крайкомуудые үгы хэхэ, тэдэмнай Центральна Комитедэй болон партийна эхин организацинуудай хоорондохи хэрэггүй хаалтанууд болоно гэһэн дурадхалнуудтай зүбшэхэ аргагүй гэжэ бидэ тоолонобди. Иимэ «реформын» хохидол хойшолонгуудые тухайлхань бэрхэтэй байна. КПСС-эй Центральна Комитет 400 мянганһаа дээшэ эхин организацинуудтай сэхэ холбоо бэелүүлхэ аргагүй ха юм. Коммунистнууд районуудтахи, городуудтахи, областьнуудтахи, хизаарнуудтахи ажал хэрэгүүдэй байдалда нүлөөлхэ аргаяа алдаха, зогсонги үе сагайхиһаа бүри ехээр гансал нютагайнгаа аша туһануудаар хизаарлагдаха болоно. Үнгэрхэдөө, арадай депутадуудай Соведүүдэй һунгалтын үедэ политическэ тэмсэл ашаг үрэтэйгөөр ябуулжа шадахагүй байна бшуу. Энээндэ партийна тодо һонор байгууламжада эсэргүүсэгшэд найдаха .хаш.

Имагтал районно болон городской шатануудай һандаргагдаад байхада, партиин һуларалга бэлоо һэн гэжэ Зүүн Европын оронуудай дүй дүршэл гэршэлжэ үгэнэ бшуу.

Партиин мүнөө байһан байгууламжые һандаргаха эрилтэнүүдые буруушаахадаа, бидэ тэрэнэй хубилашагүй байлгые яашье баримтаана бэшэ гээшэбди. Энэ асуудалда хабаатай Уставай дүримүүд зохёохы ёһоор хандаха үргэн арга боломжонуудые үгэнэ. Партиин байгууламжые заал һаа ороной захиргаанай-территориальна хубаарилгада хубилашагүйгөөр таарулдуулха ябадалһаа арсаха гээд хараада абтана. Урдань өөһэдынгөө нютагуудта партийна комитедүүдэй бухы юумэ хүтэлбэрилдэг байһан ушарые гүйсэд тайлбарилжа болохоор гэжэ бүгэдэндэ эли ха юм. Райкомууд, горкомуудые байгуулха гү, али үгы хэхэ гү, мүн бусад асуудалнууд хүрэтэр, байгууламжын асуудалнуудые өөһэдөө шиидхэхэ эрхэ партиин бухы шатануудта үгтэнэ гэшэ.

Устав дотор анха түрүүшынхиеэ партийна организацинуудай секретарьнарай Соведүүдые, партийна клубуудые, үгэ буляалдаалгын түбүүдые болон партийна заншалта байгууламжануудһаа гадуурхи эмхидхэлэй бусад бүридэлнүүдые байгуулха арга боломжо хараалагдаа. Энэмнай партийна ажал ябуулгые демократизацилха замда шухала алхам болохо байһаниинь дамжаггүй. Тэрэ һүүлэй жэлнүүдтэ манайда бии болоһон дүй дүршэлые Устав дотор оройдоол батадхажа үгэнэ ха юм.

Уставай проект дотор партийна байгуулалтадахи национальна асуудалнууд шанараараа шэнэ хэмжээндэ хараада абтана, шиидхэгдэнэ гэшэ. Нацинууд хоорондын харилсаануудай эрид хурса асуудалнууд партииешье дайраа ха юм. Союзна республиканuудай компартинуудай хоорондохи харилсаануудай — тэдэнэй хоорондохишье, түбэй зургаануудайшье — асуудалнууд эгээл шухала удха шанартай болонхой.

Шэнэ шиидхэбэринүүдые бэдэрхэдээ, заримдаа манай анхарал оролдолгын гол зүйл болохо КПСС-эй нэгэн ниитэ байлгые мартадаг ушар һанаа зэбоона. Тодорхойлбол, федеративна гол ёһоор, — союзна республиканuудай Компартинуудай холбооной гуримаар КПСС-ые байгуулха гуримда орохо, союзна республиканuудай Компартинуудай түбэй зургаанда һайн дураараа үгэхэ гансал эрхэнүүдые КПСС-эй Устав дотор батадхаха гэһэн дурадхалнууд хэлэгдэһэн байна. Энээнтэй хамта республикын коммунистнуудай дунда асуулта үнгэргэхэ аргаар КПСС-һээ гараха союзна республиканuудай Компартинуудай эрхые баһал хараалха гээд дурадхагдана.

Иимэ шэнэ юумэнүүдэй хойшолонгуудые тухайлхань нилээд хүшэр байна. Энэмнай национальна шэнжэ шанараар партиие хубаарилһан ябадал болохо байна бшуу. Тиихэдээ нэгэн ниитэ партийна политика, общество дотор КПСС-эй нэгэдүүлхы, таарaлдуулхы үүргые бэелүүлгэ, совет федерациие, ССР Союзые бэхижүүлхэ талаар хамтын хүдэлмэри ябуулха аргагүй болохо байна бшуу.

Уставай проект дотор бэшэгдэһэн эрилтэнүүд КПСС-ые нэгэн ниитэ байлгаха арга олгоно. Энээнтэй хамта тэдэ КПСС-эй Программын ба Уставай хэмжээн дотор бодото бэеэ даангы байдал тэдээндэ хангаха союзна республиканuудай Компартинуудай шэнэ статус батадхажа үгэнэ. Энэ бэеэ даан-

(Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта).

КПСС-эй ЦК-гай ПЛЕНУМ ДЭЭРЭ М. С. ГОРБАЧЕВОЙ ХЭҺЭН ЭЛИД

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

ги байдал союзна республиканудай Компартинуудта өөһэдынгөө программна ба нормативна документнүүдые зохёон табиха эрхэ үгэлгөөр, тэдээнтэй зохилдуулан, эмхидхэлэй, кадрнуудай, хэблэлэй болон мүнгэн һангай асуудалнуудые шиидхэхэ, өөһэдынгөө республиканудай хүгжэлтын бүхы һалбаринуудта политическэ хараа шугам бэелүүлхэ арга боломжоор үнэн дээрэ хангагдаха байна гээшэ. Союзна республиканудай Компартинуудта хабаатай КПСС-эй ЦК-гай Президиумэй болон комиссинуудай залан сэхэ шиидхэбэринүүд гаатагүй тэдэнэй бүрин эрхэтэй түлөөлэгшэдэй хабаадалгатайгаар хаража үзэгдэхэ ёһотой гээд мүн лэ Уставай проект дотор хараалагдана. Харин абтаһан шиидхэбэритэй зүбшэхэгүй ушарта союзна республикын Компартиин ЦК арсалдаата асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхын тула КПСС-эй ЦК-гай Пленум зарлаха эрилтэ табиха эрхэтэй.

Республиканска Компартинуудта хабаатай асуудалнуудые шиидхэхэ талаар Уставай проект дотор бэшэгдэһэн гол ёһонууд ба хандалгануудые хаража үзэхэдэ, Россида республиканска партийна организаци байгуулха тухай шухалын шухала асуудал гаража ерэнэ. Союзай хэмжээн дотор байгууламжа тодорхойлхо хүсэн түгэс арга нүхэсэл болохо Россин онсо үүргэ тухай, харин КПСС-эй нэгэн ниитэ ба бүрин бүтэн байлгые хангалгада Россин коммунистнуудай үүргэ тухай хэлэһэнэйшье үлүү ха.

Мүнөө Россин областной парторганизацинуудай олонхидо РСФСР-эй Компарти байгуулха тухай асуудал эрид шиидэнгеэр табигдаад байна. Жэшээнь, Ленинградта бүгэдэ ниитын асуултын үедэ тэрэниие байгуулхын түлөө коммунистнуудай 80 процентнь дуугаа үгөө гэжэ партиин Ленинградска областной комитет бидэндэ мэдээсээ бэлэй. Энэ асуудалые республикын коммунистнууд өөһэдөө шиидхэхэ ёһотой гэжэ һанагдана.

Таанад һанана ёһотойт, РСФСР-эй партийна организацинууд өөһэдынгөө суглаанууд, конференцинүүд дээрэ энэ асуудал зүбшэн хэлсэхэ ёһотой, харин дүнгүүдыень партиин XXVIII съездын урда тээ республиканска партийна конференци согсолхо ушартай гэжэ үнгэрһэн, үргэдхэмэл Пленум дээрэ бидэ үгэеэ ойлголсоо бэлэйбди.

Нүхэдүүд, энэ конференциие июниин 19-дэ Москва хотодо үнгэргэхэ гэһэн дурадхал танай үзэмжэдэ табигдана. Тэрэмнай РСФСР-эй коммунистнуудай ниитэ хараа бодолые эсэслэн зохёон найруулха, тэрэнээ партиин съездэ табиха ёһотой болоно. Энээниие хараада абажа, амяраа делегадуудые тэрээндэ һунгаагүй һаа, харин РСФСР-эй партийна организацинуудһаа КПСС-эй XXVIII съездэ һунгагдаһан делегадуудта зохихо эрхэ түлөөлэлгэнүүдые үгөө һаа, таарамжатай байжа болохо байна. Тэдэ шиидхэбэри абаад, тэрэнээ съезд дээрэ бэелүүлхэ байгаа гээшэ.

Бидэ энэ асуудалые тусхайтаар Политбюро дээрэ хэдэ дахин, XXVIII съездэ Платформын проект зүбшэн хэлсэлгын хэмжээн соо ЦК-гай һүүлшын Пленум дээрэ хаража үзэһэн байнабди. Иимэ харгы заамаар ошожошье болохо байгаа: Россин партконференцидэ зорюута делегадуудые һунгаха, энэ конференци үнгэргэхэ, тиихэдээ партиин XXVIII съездын хаража үзэхынь тула һанамжанууд ба дурадхалнуудые зохёон табиха. Теэд Россин конференциин делегадууд суглараад, дурадхалнуудые зохёон табиха, харин тэдэнэй һүүлээр Россин партийна организацинуудһаа һунгагдаһан съездын делегадуудай ерээд, юу хэхэнь үшөө мэдэгдэнэгүй, Россин партконференциин делегадуудай хэлэһэн юумые тэдэ зүбшэхэ гээшэ гү. Уг залгамжалгын орондо ямар нэгэн худхаляа гаража магад бшуу. Ушар иимэһээ манай дурадхагша таарамжатай гэжэ һанагдана. Россин партийна организацинуудһаа һунгагдаһан XXVIII съездын делегадууд съездһээ хоёр недели урид өөрынгөө конференцидэ сугларха, эдэ асуудалнуудые өөһэдөө зүбшэхэ, хамтаараа дурадхалнуудые зохёохо, тиигээд съезд дээрэ тэдэнээ хамгаалха ушартай болоно. Иимэ Политбюрогой хараа бодол бодомжотой, энэмнай — зүб гэжэ бидэндэ һанагдана.

Энэ конференциин бэлэдхэл КПСС-эй ЦК-гай Россин бюродо болон хизаарай, областной, окружной, Московско городской партийна организацинуудай түлөөлэгшэдһөө эмхидхэгдэһэн бэлэдхэлэй комитедтэ даалгажа болохо байгаа. Эдэмнай эгээл хэрэгтэй юумэ хэхэ байха гэжэ би һананаб.

Имагтал иимэ хандалга һүүлэй үедэ энэ талаар бии болоһон бүхы үүсхэлнүүдые нэгэн ниитэ болгон нэгэдүүлхэ, эдэ ехэ асуудалнуудые бүтэмжэтэйгөөр шиидхэлгэ түргөөр эхилхэ арга олгохо байгаа гэжэ һанагдана.

Партиин дээдэ зургаанууд тухай бүлэгтэ оруулагдаһан дүримүүд Уставай проект дотор дэлгэрэнгыгээр найруулагданхай. Энэмнай ойлгосотой ха юм. Нютагай партийна организацинуудай, союзна республиканудай Компартинуудай хүтэлбэрилхы органуудһаа илгаатай, партиин дээдэ органуудай ажал ябуулгые эмхидхэлгын нормативна үндэһэ һуурииие КПСС-эй Уставһаа ондоо ямаршье бусад документнүүдээр тодорхойлжо болохогүй ха юм.

Энэ бүлэгэй шэнэ юумэн гэхэдэ, нэн түрүүн партиин Центральна Комитедэй гүйсэдхэхы бүри үргэн орган — КПСС-эй ЦК-гай Президиум байгуулга болоно. Тэрээнэй бүридэлдэ хүдэлмэришэдэй, таряашадай, интеллигенциин, сэрэгэй алба хаагшадай, партиин ветерануудай түлөөлэгшэд һунгагдаха ёһотой, мүн тэрэшэлэн союзна республиканудай Компартинуудай хүтэлбэрилэгшэд тушаалаараа орохо ёһотой болоно. Президиумэй гэшүүдэй тоое съезд тодорхойлхо ёһотой.

Элдэб шэглэлнүүдээр партиин ажал ябуулгын асуудалнуудые хаража үзэхэ үүргэтэй ЦК-гай секретарьнарай толгойлдог КПСС-эй ЦК-гай саг үргэлжын комиссинуудые байгуулха гээд дурадхагдана. Мүнөө байһан комиссинуудһаа юугээрээ илгаатайб гэхэдэ, тэдэ өөһэдынгөө эрхэ мэдэлэй асуудалнуудаар шиидхэбэринүүдые абаха эрхэтэй байха болоно.

Парти дотор КПСС-эй Түрүүлэгшын ба тэрэнэй орлогшонорой тушаалнуудые бии болгохо гээд дурадхагдана. Тэдэмнай партийна съездээр һунгагдаха болоно. Тэдэ КПСС-эй ЦК-гай органуудай хүдэлмэриин үдэр бүриин юрэнхы хүтэлбэри бэелүүлхэ, тэрэнэй таарамжатай ба ашаг үрэтэй байха ябадал хангаха болоно.

Иимэ һанал бодол КПСС-эй ЦК-гай Платформо дотор оруулагданхай, мүнөө партийна организацинуудта зүбшэн хэлсэгдэжэ байна гээшэ. Коммунистнуудта хэдэ хэдэн асуудалнууд бии болонхой. Тэдэнэй дундаһаа нэгэн дээрэнь тогтохом: энэмнай партийна органуудай хүдэлмэридэ хамтын хүтэлбэрилгэ бэелүүлхэдэ хохидол ушаруулхагүй аа гү? Нүхэдүүд, бидэ зүб һанал бодол найруулаабди гэжэ һанагдана. Юундэ? Хэрбээ бодото байдал хараадаа абабал, үнэн сэхээр шэнжэлжэ үзэбэл, — харин бидэ имагтал иимэ байха ёһотойбди—партиин хүтэлбэрилхы гол тушаалтад коммунистнуудаар сэхэ һунгагдаха ёһотой гэһэн бодол олон коммунистнуудта бии болонхой. Тиигэжэ тэдэниие партийна комитедүүдэй пленумүүд дээрэ бэшэ, харин партийна суглаанууд, конференцинүүд, съезднүүд дээрэ коммунистнуудаар өөһэдөөрнь һунгагдаха гэһэн дурадхал бии болоһон байгаа. Конференциин ба съездын делегадуудай партийна округуудаар, ондоогоор хэлэбэл, эхин организацинуудаар сэхэ һунгагдадаг болоо хадань, эхин организацинуудай эдэ түлөөлэгшэд дээдэ тушаалтадые һунгаха талаар тэдэнэй һанал бодолые элирхэйлхэ байна ха юм. Гэбэшье бидэ энээниие зүбшэн хэлсэел. Иимэ һанал бодол дотор хамтын хүтэлбэрилгын дээдэ эрилтэ табигданхай гэжэ намда һанагдана. Юуб гэхэдэ, парти доторхи гол тушаалтад; эхин организациһаа эхилээд, дээдэ зургаанууд хүрэтэр, коммунистнуудай хиналта доро байха болоно бшуу.

КПСС-эй ЦК-гай саг үргэлжын орган болгожо ЦК-гай хубилгагдаһан Секретариат байгуулха гэһэн һанамжа баримталагшадшье бии гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Энэ асуудалыешье эндэ, Пленум дээрэ, зүбшэхэ хэрэгтэй гэжэ һанагдана.

СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдтэ олон тоото коммунистнууд алба хэдэг гээшэ. Эндэ партийна хүдэлмэри өөрын илгаануудтай байдаг, КПСС-эй Устав зохёон табихадаа, тэдэниие хараадаа абаха ушартай.

Революционно хубилган шэнэдхэлгын гол ёһонуудай үндэһөөр шанараараа шэнэ Зэбсэгтэ хүсэнүүдые байгуулгада Армиин партийна организацинуудай ба политическэ органуудай үүргэ дээшэлүүлхэ арга зам гэхэдэ, партийно-политическэ бүхы хүдэлмэриие шэнэдхэлгэ, сэрэгшэдэй коллективүүдэй ажабайдал ба ажал ябуулгые демократизацилга болоно гээшэ. Армиин партийна организацинуудта хабаатай КПСС-эй Уставай эрилтэнүүд энэ шэглэлээр хүдэлхэ ёһотой болоно.

Энэ хадаа, нүхэдүүд, армидахи байгууламжануудые хубилган шэнэдхэлгын бэлэн бэшэ байхые харуулна, теэд тиимэ хубилалта хэхээр саг ерээ, тэрэниие эхилхэ шухала. Энэ тон шухала асуудалаар эндэ, Центральна Комитедэй Пленум дээрэ һанамжануудаа хэлсэхэбди гэжэ хараалнабди.

Партиие демократическа шэнжэтэй болгохо, тэрэниие политическэ жаяг заршамай талаар шэнэлхэ хэрэгтэ КПСС-эй Хиналта-Шалгалтын Комиссиие байгуулга аша туһатай байха, тэрэ партийна съезд дээрэ һунгагдадаг, тэрээндэ тоосодог байха.

Партийна хиналтын ба шалгалтын хүдэлмэриин мүнөө хүсэндөө байһан байгууламжа үүргэ нүлөөгөө алдаа гэжэ ажабайдал харуулна. Ажабайдалда болон Устав дотор хиналтын ба шалгалтын зургаануудта гол бэшэ үүргэ олгогдодог байһанһаа иимэ байдал гол түлэб ушарһан байха юм. Тэдэнэр шухала бэеэ даанги байдалтай болоогүй байгаа. Нютагуудта олонхи парткомиссинууд гол түлэб партийна комитедүүдэй секретарьнарай даалгабаринуудые дүүргэдэг, зүгөөр шалгалтын хүдэлмэри партийна аппарадай финансово-ажахын албан зургаануудай хүтэлбэри доро ябуулагдадаг ёһо гуримтай.

Партийна байгууламжада түбтэ болон нютагай тус тус зургаануудта ниитэ нэгэ бэеэ даанги һунгагдамал хиналтын зургаание байгуулхые ажабайдал бидэниие баадхана. Энэ XIX партийна конференциин шиидхэбэринүүд дотор хараалагдаа һэн, мүнөө КПСС-эй Уставай проектдэ оруулагдаба.

Иимэ хэмжээн парти дотор «хоёр түб» бии болгохогүй гү гэһэн аюулһаа зарим нэгэн һэргылнэ. ЦК-гай Политбюро энэ асуудал нэгэнтэ бэшэ зүбшэжэ үзөөд, иимэ аюулһаа айха үндэһэн үгы гэжэ тоолоно. Юундэб гэхэдэ, хиналтын шэнэ зургаанда хүтэлбэрилхы үүргэ үгтэхэгүй. Тэрэнэй бүхы ажал ябуулгань программна документнүүдые болон КПСС-эй Уставые, съезднүүд болон конференцинүүдэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлгын, партийна бюджет гүйсэдхэлгын, партийна журам болон жаяг заршам сахилгын, коммунистнуудай гомдолнуудые хаража шиидхэлгын асуудалнуудта гол түлэб шэглүүлэгдэхэ. Центральна Хиналта-Шалгалтын Комисси демократическа түхэл шэнжэтэй байха, тэрээндэ тоосохо гүйсэдхэхы зургаание — президиум, тэрэнэй түрүүлэгшэнэрые һунгадаг байхаар хараалагдана.

Бидэ бэе дээрээ харюусалга даажа абаад, КПСС-эй Уставта зохихо хубилалтануудай оруулагдахаһаа урид, партиин XXVIII съездэ бэлэдхэлгын үедэ, районно, городской, окружной, областной, хизаарнуудай партийна организацинуудта болон союзна республиканудай Компартинуудта тэдэнэй конференцинүүд болон съезднүүд дээрэ хиналта-шалгалтын комиссинуудые байгуулхыень зүбшөөхэ аргатай байнабди. Энээн тушаа зүбшэн хэлсэел. Туршалгын шэнжэтэйгээр иимэ хүдэлмэри ябуулагдажа байнхай. Бидэнэй нөөсэлһэн дүй дүршэлһөө эхитэйгээр, КПСС-эй Уставта дурадхалнууд оруулагдана.

КПСС-эй шэнэ Уставай проект дотор, мүн баһа Пленумэй зүбшэн хэлсэлгэдэ табигдаһан КПСС-эй ЦКРК тухай дүримэй проект дотор хараалагдаһан үүргэнүүдые анхаралдаа абажа, комиссинууд тухай дүримүүдые конференцинүүд болон съезднүүд дээрэ баталжа болохоор байна. Хэрбээ арсалдаа буруушаалгын гараагүй һаа, энэ дурадхалые Центральна Комитедэй Пленумэй тогтоол дотор оруулжа болохо хаш.

КПСС-ые демократическа ёһо гуримаар хубилгахатайгаа хамта Уставай проект дотор партийна бюджедэй бүридхэгдэхэ ба гаргашалагдаха хэрэгтэ горитойхон хубилалтанууд оруулагдахаар хараалагдана. Тэдэнэй суглууһан партиин гэшүүнэй түлбэриин 50 процент хүрэтэр тэдэнэй мэдэлдэ орхихо гэһэн мүнөө хаа хаанагүй табигдажа байһан эхин парторганизацинуудай эрилтэнүүд бодото байдалда бэелүүлэгдэхэ.

Мүнөө үе сагта, парторганизацинуудай ажал ябуулгада шэнэ үүргэнүүдэй, политическэ хүсэл шадабаряа шэглүүлхэ шэнэ хэрэгүүдэй бии боложо байхада, энэ хэмжээн саг болзортоо, зүбөөр абтахань гээшэ гэжэ һанагдана.

Бюджет бүридхэлгэтэй болон партийна мүнгэ зөөри гаргашалгатай холбоотой бүхы асуудалнуудай нэмэл ёһоор шиидхэгдэхэ тухай дүрим партиин Уставта оруулагдана. Эндэһээ хойшо партиин бюджет КПСС-эй ЦК-гай Пленумүүд дээрэ зүбшэн хэлсэгдэжэ баталагдаад, һүүлдэнь тунхаглагдаха болоно.

Уставай проект дотор гэшүүнэй түлбэриин шэнэ хэмжээн дурадхагдаба. Тэрэнь коммунистнуудай олон тоото һанамжа дурадхалнуудые анхаралдаа абаһан байна. Элиеэнь хэлэхэдэ, тэдэнэй дунда партиин зарим гэшүүдые гэшүүнэй түлбэриһөө сүлөөлхэ гэһэн дурадхалшье бии һэн. Иимэ алхам манай партиин ёһо заншалнуудта үгы юм. Тэрэниие коммунистнууд ойлгохогүй гэжэ һананаб. Ушар тиимэһээ проект дотор зарим гэшүүд ёһын тэдыдэ гэшүүнэй түлбэри оруулха гэжэ хараалагдаба. Энэнь хоёр талын дундахи шиидхэбэри мүн гэжэ һанагдана.

Уставай проектын зарим шэнэ зүйлнүүдые тодорхойлгоһо дүүргэхэдээ, эдэ хубилалтанууд партиин мүнөө үеын хүгжэлтын эрилтэнүүдһээ, тэрэнэй үндэһөөрөө шэнэдхэлгэһээ эхитэй гэжэ хэлэхэ байнаб. Тэдэниие Уставай проект дотор найруулхадаа, парти доторхи харилсаануудые хубилган шэнэдхэхээр хараалһан документ коммунистнуудай зүбшэн хэлсэлгэдэ табиха зорилготойбди. Энэ документ дотор партиин үргэн демократическа шэнжэтэй боложо хубилган шэнэдхэлгэнь тэрэнэй эмхидхэл болон хүсэ шадабарииень арьбадхажа, манай обществын хүтэлбэрилхы хүсэн болгохо гэһэн зорилготой.

Нүхэдүүд! Съездэ бэлдэлгын зарим асуудалнуудта тогтохыем мүн баһа зүбшөөгыт. Съезд 1990 оной июлиин 2-то Кремлиин Съезднүүдэй ордон соо зарлаха гэһэн дурадхал оруулагдана. Съездын зүбшэхэ зүйлнүүд КПСС-эй ЦК-гай сентябриин Пленум дээрэ баталагдаһан байха. Тэрэ зүбшэхэ зүйлнүүдтэ «Энэрхы ёһото, демократическа социализм тээшэ» гэһэн КПСС-эй Платформо тухай асуудал нэмэхые дурадхагдана. ЦК-гай элидхэл дотор КПСС-эй Платформын болон Уставай проектнүүдтэй холбоотой бүхы асуудалнуудые найруулха гэжэ мүнөөдэр хэлсэжэ болохо байгаа. Дурадхагдаһан зүбшэхэ зүйлнүүд съезд дээрэ үүсхэлтэ ёһоор гү, али ондоо аргаар оруулагдаһан элдэб резолюцинуудай проектнүүдээр нэмээгдэжэ болохо гэжэ һанагдана. Съезд зохёохы ёһоной оршон байдалда үнгэргэхын тула бидэ оролдохо ёһотойбди. Съездэ түлөөлэлгын нормо баталха ба делегадуудые һунгаха гурим баталха болонобди. КПСС-эй XXVII съездэ партиин 3670 гэшүүнһээ нэгэ делегат һунгагдаһан байгаа. Үнгэрһэн үе сагта партимнай ургаа, 1990 оной январиин нэгэнэй байдалаар парти 18,8 миллион гэшүүнтэй байгаа. Энээниие анхаралдаа абажа, XXVIII съездэ партиин 4 мянган гэшүүнһээ нэгэ делегадые һунгаха гэжэ дурадхагдана. Тиигэбэл съездэ 4700 шахуу делегат сугларха гэжэ хараалагдана.

Делегадуудые һунгаха тухай хэлэхэдээ, парторганизацинуудта өөрынгөө асуудалнуудые өөһэдөө шиидхэхэдэнь улам ехэ эрхэ сүлөө олгохо; тиихэдээ демократическа ёһо гуримуудые хүтэлбэрилхэ гэжэ һанаха байнабди.

Съездэ делегадуудые партийна округуудһаа һунгаха гэһэн, дурадхалнууд олонхи, илангаяа городской парторганизацинуудһаа ороһон байна. Делегадуудые урданай тогтонижоһон гуримаар һунгаха гэдэг хүнүүдшье олон. Илангаяа үргэн ехэ газар дайда дээрэ ажал хүдэлмэри ябуулдаг партийна организацинууд иимэ дурадхал оруулна. Эдэ бүхы асуудалнууд парткомуудай, горкомуудай болон райкомуудай секретарьнарай ехэ бүлэгтэй уулзахадамнай табигдаа һэн. Тэдэнэй ажал хүдэлмэриин тодорхой эрхэ байдал энэ хэрэгтэ ондо ондоогоор хандахада өөрынгөө нүлөө үзүүлнэ.

КПСС-эй XXVIII съездэ делегадуудые һунгаха ямар аргань таарамжатай байнаб, тиимэ асуудал өөһэдөө шиидхэхэ эрхэ партийна организацинуудта олгохо гэжэ ЦК-гай Политбюро тоолоно.

Зүгөөр энэшье асуудалаар шүүмжэлхы ажаглалтанууд ороно. Теэд энэмнай мүнөө үе сагай ниитэ-политическэ хүгжэлтын шэнжэ шанар гээшэ ха юм даа: бүхы дурадхалнууд алишье талаһаань зүбшэгдэжэ абтадаг болонхой. Делегадуудые яажа һунгахаб гэжэ партийна организацинууд өөһэдөө тодорхойлхо ёһотой гэжэ үсэгэлдэр хэлэһэн хүнүүд мүнөөдэр нютагай партийна организацинуудта захиралта үгэхэ ёһогүй гэжэ Пленумэй заабари хэрэгтэй гэжэ мэдүүлнэ. Юрэнхы дээрэнь хэлэхэдэ, Бухарада Насреддинэй ороһон эрхэ байдалда нэгэнтэ бэшэ бидэ ороноб- ди: тэрэнэй элжэгэн дээрээ һуугаад ябахадань, амитаниие зобоогоо гэжэ тэрэниие харадаг байгаа; харин элжэгээ мүр дээрээ ашахадань, тэрэниие «үбгэрһэн элжэгэн залуугаа шэрэжэ ябана» гэжэ тэрэниие зэмэлдэг һэм шуу.

Бүхы юумые бидэ бодомжотойгоор тэнсүүрилэн сэгнэжэ, парти доторсо бодото дээрээ демократическа шэнжэ шанартай һунгалта үнгэргэхын тула, манай обществын болон партиин шэнэдхэн хубилгалгын асуудалнуудые шиидхэхэ асуудал бэе дээрээ абажа шадаха партийна организацинуудай түлөөлэгшэдэй һунгагдахын тула бүхы юумэ хэхэ болонобди. Энэ асуудалаар Партийна байгуулалтын ба кадрова политикын асуудалнуудай талаар КПСС-эй ЦК-гай комиссиин дурадхалнууд толилогдоо һэн, тэдэ ехэнхидээ коммунистнуудаар дэмжэгдэнэ. Хэрбээ тэдэниие мүнөөдэр ЦК зүбшэн хэлсээд, зохихо шиидхэбэри абаа һаань, зүб болохо гэжэ һананаб.

Партиин съездэ бэлдэлгын үедэ энэ хүдэлмэриие партийна үргэн олон эдэбхитэдтэ түшэглэн ябуулха гэһэн коммунистнуудай олон тоото һанамжа дурадхалнуудые анхаралдаа абаха шухала. ЦК-гай Платформын ба КПСС-эй Уставай проектнүүдээр болоһон үгэ булялдалгын материалнуудые согсолгодо ЦК-гай комиссинуудаар дамжуулан түбэй зургаануудта ородоггүй коммунистнуудые, нэн түрүүн партийна эхин организацинуудай секретарьнарые, нютагай партийна хүдэлмэрилэгшэдые, эрдэмтэдые, тодорхой дурадхалнуудые зохёолгодо хабаадуулха шухала. Энэ хадаа демократическа шэнжэтэй, үе сагай эрилтэдэ харюусана гэжэ һананаб.

Съездэ делегадуудаар һунгагдаһан коммунистнуудһаа КПСС-эй съездын документнүүд болон резолюцинуудые зохёон бэлдэхэ талаар хүдэлмэриин комиссинуудые болон бүлэгүүдые байгуулха шухала, тэдэнэр мүн баһа съезд үнгэргэхэ гурим тэрэнэй заседанинуудай регламент зүбшэхэ аргатай. Иигэжэ хандаһан ушарта съездэ бэлдэлгэ үрэ түгэс, демократическа шэнжэтэй болохо.

Мүнөө парти дотор тоосоото-һунгалтын кампани үнгэргэхэ тухай. ЦК-гай үнгэрэгшэ Пленум дээрэ Политбюро, Пленумдэ хабаадагшад съездһээ урид бүрин дүүрэн тоосоонууд болон һунгалтануудые партиин бүхы шатануудта үнгэргэхэ, тиихэдээ ЦК-гай Платформын ба КПСС-эй Уставай проектнүүдээр үргэн ехэ зүбшэн хэлсэлгэ үнгэргэхэ шухала гэжэ тэмдэглэһэн байгаа. Харин энэ һанамжа зарим газарта дэмжэгдээгүй. Зарим партийна комитедүүд тоосоон ба һунгалтые съездын һүүлдэ үнгэргэхэ гэһэн эрилтэ табина. Энэнь зүбтэй бэшэ ха гэжэ һананаб. Юундэб гэхэдэ гү?

Зарим партийна организацинуудта эрхэ байдал тогтууригүйшэг болонхой гэжэ мэдээжэ. Зарим ушарта али нэгэ областьдо гү, али райондо митинг эмхидхээд, партийна хүтэлбэриие нэлээхэ ушаргашье хүрэһэн байна. Жэжэ бужа ушар зүйлнүүдые анхаралдаа абаашье һаа, эдэ үйлэ хэрэгүүд партийна зургаануудай хүдэлмэридэ хүн зоной сэдьхэлээ ханаагүй байһые элеэр гэршэлнэ. Иимэ ушарнууд мүн баһа засагай республиканска болон нютагай зургаануудта һунгалта үнгэргэхэдэ зарим газарта эли тодоор харагдаа.

Иимэ эрхэ байдалда парти доторхи хүтэлбэрилхы бүхы зургаанууд — эхин организациин партбюроһоо эхилээд, КПСС-эй ЦК хүрэтэр —тоосоо ба һунгалта үнгэргэжэ коммунистнуудай этигэл найдалда хүртэхыень анхаралдаа абаагүй байжа болохо аал? Тохёолдоһон оршон байдал имагтал тоосоон ба һунгалта үнгэргэхэ шухала гэһэн эрилтэ табина гэжэ һананаб.

Тоосоото-һунгалтын суглаанууд, конференцинүүд болон съезднүүд дээрэ парторганизациин ажал ябуулгын бүхы талануудые тон наринаар зүбшэн хэлсэгдэхэ ёһотой, хубилган шэнэдхэлгын хэрэгтэ хэн, юу хээб гэһэн тоосооноо хэншье далтирха ёһогүй. Тэрэгүй һаа съездэ бэлдэлгэ коммунистнуудай сэдьхэл дайрахагүй, партиин хуби заяанай түлөө харюусалгынгаа бүхы хэмжээ бүрин дүүрэнөөр ойлгохо арга олгохогүй, харин партиин хуби заяан мүнөө тэрэнэй зэргэдэ саашадаашье хүдэлхэ хүн бүхэндэ хабаатай. Тэрэгүй һаа, энэ ушар байдал съездэ бэлдэлгын үедэ коммунистнуудай үмэнэ тоосохо дурагүй «аппарадай нюуса ябуулганууд» гэжэ парти доторшье, бүхы манай общество доторшье ойлгогдожо болохо.

Энэнь хэрэгтэй нэгэ талань болоно. Нүгөө талань юун болоноб гэбэл, мүнөө үедэ бүхы шатын партийна органуудта шэнэ хүсэнүүд, хүдэлмэриин политическэ онол арга хэрэглэдэг, эмхидхэл һулатай бэшэ, социализмын хэрэгтэ үнэн сэхэ хубилган шэнэдхэлгын үзэлтэй хүтэлбэрилхы кадрнууд

Мартын 18—дахинаа дуугаа үгэлгын үдэр

Арадай кандидадууд

ЭСЭГЫН ҺУРГААЛЬААА ЭНЭРЭЛТЭЙ

Һунгуулиин Железнодорожно национально - территориальна 91-дэхи округоор РСФСР-эй арадай депутадта зургаан кандидадай дундаһаа «Забайкаллес» нэгэдэлэй генеральна директорэй орлогшо А. Т. Кобылкинай, «Теплоприбор» заводой директор В. Б. Нимаевай түлөө эгээл олон хүн мартын 4-дэ дуугаа үгөө. Эдэмнай мартын 18-да болохо дахинаа һунгалтада бэлдэжэ байна. Олон тоото уулзалгануудай үедэ кандидадууд өөрынгөө программануудтай хүн зониие дүтөөр танилсуулһан байха гэжэ бидэ мэдэнэбди.

Өөрынгөө коллективэй зүгһөө РСФСР-эй арадай депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэһэн «Теплоприбор» заводой директор Владимир Бадмаевич Нимаевай Эхэ Буряад ороноо һалбаруулхын, үргэн олон арад зонойнгоо ажабайдалые һайжаруулхын тулада хэхэ, бүтээхэ ажалынь тон ехэ. Тэрээн тухайгаа тон тодорхойгоор нэгэнтэ бэшэ хөөрэжэ үгөө бэлэй.

Эрхирэгэй совхоздо ажаллажа байдаг дайнай ба ажалай ветеран Даша-Нима Дамбаевич Дамбаевтай депутадта кандидат В. Б. Нимаев тухай хөөрэлдэбэб.

— Энэ хүбүүе би залууһаань хойшо мэдэхэб. Ажаүйлэдбэриин талаар дээдэ гарай мэргэжэлтэн гээшэ,—гэжэ Даша-Нима Дамбаевич хэлэбэ.—Прибор бүтээлгын заводто ахамад инженерээр хүдэлжэ байхадаашье, һүүлэй жэлнүүдтэ томо заводой директор болоод байхадаашье, ажал хүдэлмэриеэ жэншэдгүй һайнаар ябуулдаг бэлигтэй эмхидхэлшэ гэжэ адагладагби. Юуб гэхэдэ, Владимир Бадмаевичай эсэгэ Бадма Нимаевич Нимаев жараад, далаад онуудта манай Эрхирэгэй совхоздо директорээр хүдэлһэн юм. Үбгэн Нимаев үнэн сэхэ ябадалтай коммунист, сэбэр сагаан сэдьхэлтэй хүн һэн. Эндэ ажаллаха үедөө нютагаймнай зоной дунда хүндэтэй байһан юм. Сэхынь хэлэхэдэ, Эрхирэгэймнай совхозые богонихон болзорто хүл дээрэнь гаргаадхёо бэлэй. Гол шанарынь юун байгааб гэхэдэ, хүн зондо уринаар хандадаг, туһалха гэжэ оролдодог, туһалжа шададагшье хүн һэн. Тиимэ зан һайтай хүтэлбэрилэгшэтэй байхадаа, хүнүүд ажал хүдэлмэридөө ехэ һайнаар, шударгыгаар хандадаг, үнэн сэдьхэлһээ ажалладаг байгаа. Минии һанахада, үбгэн түрүүлэгшын хүбүүн энэ Владимир Бадмаевич баһал сэдьхэлээрээ тиимэл сэбэр, урин хандалгатай хүн байһан дээрэһээ хүдэлмэришэн ангиин ажал хэрэгые һайнаар ударидажа, эсэгынгээ хэрэгые үргэлжэлүүлжэ ябана.

...Нээрээшье, «уһан эрьеэ дахаха, хүн угаа дахаха» гэһэн буряад арадай сэсэн үгын ёһоор, хүбүүниинь эсэгынгээ зан абариие, ажаллаха шуналыень халан абаһан байна бшуу. Депутадта кандидадай эсэгэ Бадма Нимаевичые би багаһаа хойшо таниха байгааб. Нимаевтан Мухар-Шэбэрэй аймагай «Знамя Ленина» колхозой юм. Ондоогоор хэлэхэдэ, нэгэ нютагайхид гээшэбди. Бадма Нимаевич наһаар минии ехэ аха Цырен-Пүнсэг Чимитовтэй сасуу үүринэр һэн. Манай ахатай хамта һургуулида һураһан, сугтаа Доодо-Онгостойдо морин сэрэгэй албанда ябаһан юм. Бадма Нимаевич оньһон техникэ дэрлэжэ, трактористһаа эхилээд, МТС-эй директор хүрэтэрөө ургаһан хүн гээшэ. Түрүүшээр Мухар-Шэбэрэйнгээ аймагта ажаллаад, дүшөөд-таяад онуудта Хяагтын, Сэлэнгын районой МТС-эй директорээр хүдэлмэрилөө. Тэндэ ажаллажа байхаданьшье, мүн һүүлдэнь Эрхирэгэй совхоздо олон дахин уулзагша бэлэйбди. Дайнай ба ажалай ветеран Даша-Нима Дамбаевичай хэлээшэ тон зүб, үнэхөөрөө даруу зантайень, дуу гарахадааш урихаанаар дуугардагыень һананаб.

«Угаа уһанда хаяхагүй» гэһэнэй удхатай хүбүүнииньшье тиимэ зан һайтай, эсэгынгээ хамаг һайн шэнжэ шанарыень бэедээ шэнгээнхэй, нэрыень тортоггүй сэбэрээр нэрлүүлжэ ябана. Минии Москвада Литературна институтда һураха үедэ Володя Нимаев Москвагай Энергетическэ институтда һуралсажа байгаа. Тэндэ ходо уулзагша, нэгэ нютагай хадаа ехэ дүтөөр харилсадаг бэлэйбди. Гол түлэб хөөрэлдэхэ юумэмнай һуралсал һааб даа, мүн тэрэ холын газарта байгаад, нютагаа һанан дурсагша һэмди. Москвада Владимир Нимаев М. В. Ломоносовой нэрэмжэтэ гүрэнэй университедэй оюутан Сэндэмэ Санжиеватай нүхэсэжэ, инаг дуранай алтан аргамжаар хуби заяагаа холбожо, айл болоһониинь дэмбэрэлтэй. Сэндэмэ Шагдаровна эрдэмэй кандидат нэрэ зэргэтэй, институдта ажаллана. Владимир Бадмаевич Сэндэмэ Шагдаровна хоёр доктор басагатай, Аламжа мэргэн баатар шэнги зээ хүбүүн, Агуу гоохон дүүхэй шэнги зээ басаган хоёроо аба эжынгээ юрөөһэн арюун һайхан ёһо заншалаар үргэлсэжэ байдаг.

Эгээл тиимэһээ РСФСР-эй арадай депутадта кандидат Владимир Бадмаевич Нимаев программа соогоо хүүгэдые һайханаар хүмүүжүүлхэ, эхэнүүдэй эрхэ байдалые һайжаруулха асуудалда ехэхэн анхарал хандуулна.

Владимир Бадмаевичтай уулзахада, ажабайдал тухай һонирхомоор, хужарламаар зүйлнүүдые хэлэдэг юм. «Заводтэмнай ажалда орохоёо ерэһэн хүнһөө эхэ, эсэгэтнай хаана хүдэлдэг, ямар мэргэжэлтэйб гээд заатагүй асуугшаб. Юрэдөө угаа дахажа мэргэжэл шэлэһэн байбални, үнэнхэ сэдьхэлһээ урмашадагби. Ямаршье арад, яһатан соо уг залгуулан хүдэлэгшэдэй олон һаань, ниитын үйлэдбэридэшье, ёһо заншалнуудташье аятай ха юм»,—гээд нэгэтэ хэлээ һэн.

Эсэгэнь Бадма Нимаевич, эхэнь Рыгжид Дымбрыловна хүбүүгээ буряад хэлэндээ, түрэл соёлдоо, хэр угһаа сахигдажа ябадаг ёһо заншалнуудтаа дуратайгаар хүмүүжүүлжэ шадаа. «Анханай би шажан мүргэлдэ хүндэтэйгөөр хандадаг хүм. Дайнай шэрүүн жэлнүүдтэ өөдөө үндыжэ ябахадам, үбгэд, хүгшэднай үри хүбүүдэйнгээ амиды мэндэ бусахын тула саг үргэлжэ мүргэдэг һэн. Тэдэнэй этигэл дүүрэн нюур шарай хэзээдэшье мартахагүйб. Эхэ, эсэгэмни арадай олон ёһо заншал, эм домой арганууд Будын шажанһаа эхитэй гэдэг бэлэй. Хардуулжа хаагдаад, сүлэлгэһөө табигдаһан Галтайн дасанай ламые Үдын МТС-тэ хүдэлжэ байһан эсэгэм 1947 ондо ажалда абаа агша һэн. Ямаршье зэмэгүй энэ хүниие хайрлаһан байгаа бшуу. Жараад онуудта Энэдхэг ороноо буряад уг гарбалтай Самбуу лама буужа ерэһэн юм. Энэ хүнэй нютаг нугадаа байхыень зүбшөөгыт гэһэн гүйлта бэшэгтэйгээр эсэгэм Н. С. Хрущевто хандаһан юм. Теэд зүбшөөгөөгүй һэн. Самбуу лама Монгол орожо бэе бараһан байха.

Өөрөө би арба гаран дасанай буусаар ябааб. Нютаг нюагуудта дасан дугангуудые һэргээхэ гэһэн һайхан ябуулга хэгдэжэ байна. Жэшээлбэл, хүниие хүдөө табиха үдэр гаргахадашье, аяар холоһоо Ивалга ерэхээ болихо, нютагтаа хэрэгээ бүтээдэг болохо ха юм. Һунгуулиин Кабанскын территориальна 804-дэхи округһоо дид хамба Э. Цыбикжаповай удаадахи һунгалтада гараһандань угаа баяртайб».

Ажаүйлэдбэриеэ хүгжөөжэ, Буряад оронойнгоо саашанхи һалбарха хэрэгтэ ехэхэн хубитаяа оруулжа байһан манай Буряадай үнэн һайхан хүбүүн Владимир Бадмаевич Нимаев тоонто нютагайнгаа түлөөлэгшэ боложо, РСФСР-эй засагай дээдын газарта һунгагдаха байха гэжэ би лаб этигэнэб.

ГУНГА ЧИМИТОВ,
СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн.

Улаан-Үдын оньһожоруулагдамал шэлэй заводто шэл бэхижүүлэгшэ Татьяна Рудкина амжалтатай һайн хүдэлнэ. Тэрэ арбан хоёр жэлэй саана эндэ... юм. Халаан бүриингээ... дэлмэришэн 130 про...

Совет орон дотор

ГОРНО-АЛТАЙСК. Экологическа ба социально-экономическа шэнжэлгэнүүдэй түб Горно-Алтайскда байгуулагдаа һэн. Шэнэ эмхи зургаанай мэргэжэлтэд автономито областьдо хүдэлдэг предприятинуудай экологическа паспортнуудые зохёодог, оршон тойронхи дайдые хамгаалха талаар хэмжээ ябуулгануудые хараалдаг юм. Аяншалагшадые хангалгые эмхидхэжэ, эм домто ургамалнуудые, мүн тэдээгээр хэгдэһэн препарадуудые худалдажа, эрдэмэй түбэй хүдэлхэдэ хэрэгтэй мүнгэ зөөри олохо гэжэ хараална.

ОМСК. «Березовский» совхозһоо арбан үхибүүдые хүмүүжүүлжэ байһан үбгэ һамган Ваулинтанай бүлын бюджедтэ горитой нэмэлтэ хэгдээ. Ажалша коллективэй соведэй шиидхэбэреэр тэдэнэртэ 500 түхэриг үгтөө юм. Хүдөөгэй хүн зоной һуудал байдалые һайжаруулха тухай һанаагаа табиха зуураа, эндэ ехэ ехэ хэмжээнүүдые хараалантай. Жэшээнь, ... харууһан... тэ һарад... түлэхэ ... Дайнай ... бага пен... болгогдо... ден, ме... һан хүн... ри хэдэ... лэхэ юм.

ТБИЛИС... дайдые ... бэлдэхэ ... хын ... комбина...

ДАХИНАА ДУУГАА ҮГЭХЭ ТУХАЙ ОКРУЖНОЙ ҺУНГУУЛИИН КОМИССИНУУДАЙ

МЭДЭЭСЭЛ

[illegible] һунгуулиин комиссинууд «Буряадай АССР-эй [illegible]адуудай һунгалта тухай» Буряадай АССР-эй Хуу[illegible] статьягай үндэһөөр, 1990 оной мартын 4-дэ бо[illegible] уедэ һунгагшадай эгээн олон дууе абаһан [illegible] кандидадуудай дунда 1990 оной мартын 18-да [illegible]ССР-эй арадай депутадуудай һунгалта үнгэргэхэ [illegible] округуудта дахинаа дуугаа үгэхэ тухай [illegible]үдые баталан абаба:

ҺУНГУУЛИИН ШИШКОВСКО [illegible] ОКРУГ

[illegible]

2. **Хомутов** Олег Борисович, 1956 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдын үйлэдбэриин авиационно нэгэдэлэй таһагай начальнигай орлогшо, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН ЧКАЛОВСКА 19-дэхи ОКРУГ

1. **Витюгова** Агрофена Михайловна, 1941 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, городской 4-дэхи больницын хүүгэдэй отделениие даагша, Улаан-Үдэ хото.
2. **Палютин** Андрей Львович, 1954 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдын үйлэдбэриин авиационно нэгэдэлэй таһагай начальник, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН ТУТАЕВСКА 21-дэхи ОКРУГ

1. **Очиров** Бато-Мунко Ринчинович, 1937 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Буряадай хэлхеэ холбооной үйлэдбэриин-техническэ управлениин начальник, Улаан-Үдэ хото.
2. **Шевелев** Леонид Дмитриевич, 1950 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, Улаан-Үдын үйлэдбэриин авиационно нэгэдэлэй жолоошон, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН ГЕОЛОГИЧЕСКА 23-дахи ОКРУГ

1. **Вишняков** Геннадий Петрович, 1964 ондо түрэһэн, ВЛКСМ-эй гэшүүн, «Спецстроймеханизация» трестын 2-дохи СМУ-гай мастер.
2. **Харанутов** Мирон Харанутович, 1940 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Буряадай АССР-эй худалдаа наймаанай министрэй орлогшо, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН ЖЕРДЕВСКЭ 25-дахи ОКРУГ

1. **Ефимов** Петр Петрович, 1942 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Буряадай АССР-эй арадай эрдэм һуралсалай министрэй нэгдэхи орлогшо, Улаан-Үдэ хото.
2. **Будаев** Дамба Цыренович, 1931 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, «Бурятагропромтрест» гэжэ проектнэ институдай директор, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН ЗАУДИНСКА 26-дахи ОКРУГ

1. **Мадуев** Николай Юрьевич, 1938 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Буряадай АССР-эй соёлой министерствын РНМЦ-гэй директор, Улаан-Үдэ хото.
2. **Попов** Леонид Александрович, 1941 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, хүүргэ баридаг 34-дэхи отрядай хабсарлагша, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН КЛЮЧЕВСКОЙ 27-дохи ОКРУГ

1. **Вербенко** Владимир Викторович, 1953 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, Забайкальска автобазын парашютно-десантна албанай ахалагша инструктор, Улаан-Үдэ хото.
2. **Шапиро** Арон Пиневич, 1931 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, үйлэдбэриин «Бурятмебель» нэгэдэлэй генеральна директор, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН КРАСНОФЛОТСКО 28-дахи ОКРУГ

1. **Григорьев** Петр Павлович, 1934 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, «Жилгражданстрой» трестын 1-дэхи СМУ-гай шулуушадай бригадир, Улаан-Үдэ хото.
2. **Гусев** Анатолий Леонидович, 1956 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, «Жилгражданстрой» трестын 4-дэхи СМУ-гай участогай начальник, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН ЛЕБЕДЕВСКЭ 30-дахи ОКРУГ

1. **Бурдуковский** Владимир Ильич, 1948 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Буряадай хэлхеэ холбооной үйлэдбэриин-техническэ управлениин телеграфно-телефонно үйлэдбэриин энергоучастогай начальник, Улаан-Үдэ хото.
2. **Шитиков** Александр Николаевич, 1940 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, «Бурятстрой» гэжэ территориально-барилгын нэгэдэлэй автобазын жолоошон, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН ПАВЛОВСКА 35-дахи ОКРУГ

1. **Красикова** Мария Павловна, 1942 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдын хилээмэнэй комбинадай директор, Улаан-Үдэ хото.
2. **Симакова** Нина Сергеевна, 1953 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдын һүнэй комбинадай технолог, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН ТЕЛЕЦЕНТРОВСКЭ 42-дохи ОКРУГ

1. **Гаврилов** Станислав Петрович, 1941 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, арадай депутадуудай Улаан-Үдын городской Соведэй гүйсэдкомой гэр байрын ажахын управлениин начальник, Улаан-Үдэ хото.
2. **Похосоев** Лев Яковлевич, 1926 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ совет хүүгэдэй фондын Буряадай отделениин түрүүлэгшын орлогшо, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН ШКОЛЬНО 46-дахи ОКРУГ

1. **Павловский** Николай Михайлович, 1951 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, арадай депутадуудай Октябрьска райсоведэй гүйсэдкомой дотоодын хэрэгүүдэй таһагай эксперт, Улаан-Үдэ хото.
2. **Серебренников** Михаил Иванович, 1962 ондо түрэһэн, ВЛКСМ-эй гэшүүн, Буряадай республиканска һуралсалай-курсовой комбинадай үйлэдбэриин һуралсалай мастер, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН ЮЖНЭ 48-дахи ОКРУГ

1. **Корпусов** Владимир Иванович, 1943 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, республиканска сэрэгэй комиссариадай сэрэгэй комиссар, Улаан-Үдэ хото.
2. **Тюменцов** Гавриил Павлович, 1927 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, пенсионер, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН ЛАЗОВСКО 49-дэхи ОКРУГ

1. **Кукшинов** Виктор Казанович, 1946 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, арадай депутадуудай Улаан-Үдын городской Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ, Улаан-Үдэ хото.
2. **Очиров** Дондоб Доржиевич, 1934 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Буряадай гүрэнэй Д. Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай научна коммунизмын кафедрын доцент, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН СЕРОВСКО 50-дахи ОКРУГ

1. **Дружинин** Александр Леонидович, 1953 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, «Молодежь Бурятии» газетын редактор, Улаан-Үдэ хото.
2. **Языков** Гранит Корнилович, 1938 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Буряадай АССР-эй дотоодын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН БЕРЕГОВОЙ 52-дохи ОКРУГ

1. **Баранников** Велигтон Иннокентьевич, 1938 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Буряадай АССР-эй физкультура ба спортын талаар гүрэнэй комитедэй спортивна дээдэ шадабаританай һургуулиин ахалагша тренер, Улаан-Үдэ хото.
2. **Бобыкина** Валентина Николаевна, 1952 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, «Электромашина» заводой орёогшо, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН НЕКРАСОВСКА 53-дахи ОКРУГ

1. **Ефремов** Юрий Федорович, 1934 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, «Бурятгеология» гэжэ түбэй геохимическэ партиин начальник, Улаан-Үдэ хото.
2. **Чукреев** Петр Александрович 1946 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, КПСС-эй Буряадай обкомой таһагые даагша, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН РАНЖУРОВСКА 55-дахи ОКРУГ

1. **Калмыков** Степан Владимирович, 1950 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүндэ кандидат, Буряадай гүрэнэй Д. Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай физическэ культурын факультедэй декан, Улаан-Үдэ хото.
2. **Тулепбергенова** Даметкен Ембергеновна, 1947 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, Буряадай гүрэнэй Д. Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай политэкономиин кафедрын ассистент, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН ЗАРЕЧЕНСКЭ 57-дохи ОКРУГ

1. **Кашарихин** Борис Калистратович, 1940 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, «Бурятводмелиорация» нэгэдэлэй Заречнэ ПМК-гай комплексно барилгын бригадын бригадир, Улаан-Үдэ хото.
2. **Молчанов** Анатолий Григорьевич, 1941 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, «Бурятводмелиорация» нэгэдэлэй СМУ-гай хабсаралга-заһабарилгын бригадын бригадир, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН СОВЕТСКЭ 59-дэхи ОКРУГ

1. **Зильберман** Павел Григорьевич, 1943 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, арадай депутадуудай Улаан-Үдын горсоведэй гүйсэдкомой ахамад архитектор.
2. **Калашников** Николай Ананьевич, 1944 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй хэрэгүүдые эрхилдэг управлениин Байгал нуурые хамгаалха талаар таһагай ахамад мэргэжэлтэн, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН СТРОИТЕЛЬНА 61-дэхи ОКРУГ

1. **Деденко** Михаил Кузьмич, 1950 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, автотранспортна 7-дохи предприятиин автомобильнуудые заһабаридаг слесарь, Гусиноозерск хото.
2. **Никитин** Юрий Васильевич, 1960 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Гусиноозерско ГРЭС-эй парткомой секретарь, Гусиноозерск хото.

ҺУНГУУЛИИН ШАХТЕРСКО 62-дохи ОКРУГ

1. **Бадмаев** Лев Ринчинович, 1950 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, Гусиноозерско радиозаводой радиоаппаратура заһабарилагша, Гусиноозерск хото.
2. **Калашников** Владимир Федорович, 1941 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Холбоолжоной уурхайн директор, Гусиноозерск хото.

ҺУНГУУЛИИН ПЕРВОМАЙСКА 64-дэхи ОКРУГ

1. **Тиганов** Николай Алексеевич, 1934 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, 3-дахи ПТУ-гай директор, Гусиноозерск хото.
2. **Черных** Геннадий Сафронович, 1961 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, Улаан-Үдын пассажирска 2-дохи предприятиин Гусиноозерско филиалай начальник, Гусиноозерск хото.

ҺУНГУУЛИИН ГОРОДСКОЙ 66-дахи ОКРУГ

1. **Конев** Константин Цырендондокович, 1937 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, локомотивна депогой локомотивай машинист, Северобайкальск хото.
2. **Мухаров** Борис Павлович, 1950 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, түмэр замай Северобайкальскын дистанциин начальник, Северобайкальск хото.

ҺУНГУУЛИИН ЛЕНИНГРАДСКА 68-дахи ОКРУГ

1. **Аркадьев** Василий Петрович, 1948 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, «ЛенинградБАМстрой» ПМК-гай барилгын 2-дохи управлениин бригадир, Северобайкальск хото.
2. **Рагимов** Меджид Хыдыр-Оглы, 1944 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, 581-дэхи СМП-гэй партбюрогой секретарь, Северобайкальск хото.

ҺУНГУУЛИИН ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНО 70-дахи ОКРУГ

1. **Вердыева** Татьяна Михайловна, 1947 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, «Нижнеангарсктрансстрой» трестын хүдэлмэришэдые хангадаг управлениин начальник, Северобайкальск хото.
2. **Нихланов** Владимир Матвеевич, 1945 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, КПСС-эй Северобайкальска горкомой 2-дохи секретарь, Северобайкальск хото.

ҺУНГУУЛИИН ҮҮРЭГЭЙ 73-дахи ОКРУГ

1. **Бакиров** Михаил Михайлович, 1940 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Шитханай совхозой директор, Шитхан һуурин.
2. **Гатапов** Сергей Ламажапович, 1935 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, КПСС-эй Баргажанай райкомой 1-дэхи секретарь, Баргажан тосхон.

ҺУНГУУЛИИН БАЯНГОЛОЙ 74-дэхи ОКРУГ

1. **Мосолоев** Виктор Игнатьевич, 1947 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Баянголой дунда һургуулиин директор, Баянгол тосхон.
2. **Цыремпилов** Доржи Тибочкиевич, 1937 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Буряадай АССР-эй соёлой министр, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН СЕВЕРНЭ 76-дахи ОКРУГ

1. **Басаулов** Дмитрий Дуванчеевич, 1954 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүндэ кандидат, Баунтын районой Россошинско дунда һургуулиин директор, Россошино тосхон.
2. **Чунавлев** Владимир Владимирович, 1966 ондо түрэһэн, ВЛКСМ-эй гэшүүн, ВЛКСМ-эй Баунтын райкомой секретарь, Багдарин посёлок.

ҺУНГУУЛИИН ШЭБЭРТЫН 81-дэхи ОКРУГ

1. **Очиржапов** Мунко Ешеевич, 1946 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Бэшүүрэй районой Бодонгуудай совхозой директор, Шанага тосхон.
2. **Пестерев** Александр Николаевич, 1952 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Бэшүүрэй районой Хёлгын совхозой директор, Дээдэ-Мангирта тосхон.

ҺУНГУУЛИИН ДЭРЭСТЫН 82-дохи ОКРУГ

1. **Мункуев** Юрий Аюшеевич, 1947 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Зэдын районой «Заречный» совхозой һү һаалиин фермые даагша, Енхор тосхон.
2. **Цыренов** Валерий Чултумович, 1953 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, Зэдын районой «Октябрьский» совхозой отделениие эрхилэгшэ, Дэрэстэ тосхон.

ҺУНГУУЛИИН ИНЗАГАТЫН 84-дэхи ОКРУГ

1. **Идамжапов** Алексей Цырендоржиевич, 1952 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Зэдын районой Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ, Дээдэ-Үшөөтэ тосхон.
2. **Чойбонов** Матвей Рабданович, 1947 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, республиканска поликлиникын массажист, Улаан-Үдэ хото.

ҺУНГУУЛИИН ПЕТРОПАВЛОВСКА 86-дахи ОКРУГ

1. **Будаев** Владимир Дашиевич, 1949 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Зэдын районой XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ, Петропавловка тосхон.
2. **Дунаева** Ольга Павловна, 1944 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, «Зэдын үнэн» газетын редакциин бэшэгүүдэй таһагые даагша, Петропавловка тосхон.

ҺУНГУУЛИИН ГҮНДЫН 89-дэхи ОКРУГ

1. **Сазонов** Анатолий Будаевич, 1939 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Яруунын районой Яруунын совхозой директор, Гүндэ тосхон.
2. **Цыренжапов** Цырендоржо Очирович, 1950 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Яруунын районой Тулдуунай совхозой директор, Тулдуун тосхон.

ҺУНГУУЛИИН ОНОХОЙН 92-дохи ОКРУГ

1. **Очиров** Анатолий Николаевич, 1951 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Онохойн модоной комбинадай инженер-энергетик, Онохой поселок.
2. **Савченко** Марат Павлович, 1938 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Онохойн модоной комбинадай профкомой түрүүлэгшэ, Онохой поселок.

ҺУНГУУЛИИН БЭРЭЭНЭЙ-АДАГАЙ 93-дахи ОКРУГ

1. **Вершинин** Александр Кузьмич, 1946 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, арадай депутадуудай Загарайн районно Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ, Заиграево тосхон.
2. **Пелагина** Валентина Николаевна, 1950 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Загарайн бройлерно шубуунай фабрикын профкомой түрүүлэгшэ, Бэрээнэй-Адаг тосхон.

ҺУНГУУЛИИН МИХАЙЛОВСКА 102-дохи ОКРУГ

1. **Семенов** Бато Цырендондокович, 1960 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Захааминай районой «Михайловский» совхозой директор, Михайловка тосхон.
2. **Соктоев** Владимир Будажапович, 1947 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Захааминай районой Хамниин совхозой директор, Хамни тосхон.

ҺУНГУУЛИИН ЗАКАМЕНСКА 103-дахи ОКРУГ

1. **Дулмаев** Жигмит Бадмаевич, 1947 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Захааминай районой Дүтэлүүрэй совхозой тракторно-таран ажалай бригадын бригадир, Дүтэлүүр тосхон.
2. **Якоби** Эдуард Иванович, 1938 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, Захааминай районой Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай электроцехэй начальник, Баянгол тосхон.

ҺУНГУУЛИИН ГОРОДСКОЙ 104-дэхи ОКРУГ

1. **Гринчишин** Иван Степанович, 1938 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, үйлэдбэриин «Бурятавтодор» нэгэдэлэй начальник, Улаан-Үдэ хото.
2. **Смолина** Ольга Ивановна, 1962 ондо түрэһэн, ВЛКСМ-эй гэшүүн, Захааминай районой Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай инженер-конструктор, Закаменск хото.

ҺУНГУУЛИИН ХОЛТОҺОНОЙ 105-дахи ОКРУГ

1. **Клочихина** Надежда Дмитриевна, 1948 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, үйлэдбэриин оёдолой «Туяана» нэгэдэлэй Захааминай филиалай директор, Закаменск хото.
2. **Переляев** Владимир Васильевич, 1949 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Захааминай районой Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай директор, Закаменск хото.

ҺУНГУУЛИИН ДООДО-ИВАЛГЫН 107-дохи ОКРУГ

1. **Бурков** Леонид Петрович 1947 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Ивалгын районой Ивалгын туршалга-үйлэдбэриин ажахын директор, Иволгинск поселок.
2. **Вахрунов** Виктор Евдокимович, 1936 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Ивалгын районой Ивалгын совхоз-техникумэй директор, Иволгинск поселок.

ҺУНГУУЛИИН ОРОНГЫН 109-дэхи ОКРУГ

1. **Батуев** Цыденжап Бимбаевич, 1956 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, ВЛКСМ-эй Буряадай обкомой нэгдэхи секретарь, Улаан-Үдэ хото.
2. **Шлапаков** Виктор Степанович, 1937 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, үйлэдбэриин геологическа «Бурятгеология» нэгэдэлэй Сэлэнгын геологобэдэрэлгын экспедициин начальник, Оронго тосхон.

ҺУНГУУЛИИН БАБУШКИНСКА 110-дахи ОКРУГ

1. **Ибрагимов** Сергей Муфаракович, 1948 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Зүүн Сибириин түмэр замай Улаан-Үдын отделениин элшэ хүсөөр хангалгын Мысовскэ дистанциин заһабарилга-хиналтын участогай начальник, Бабушкин хото.
2. **Куклин** Александр Алексеевич, 1952 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Зүүн Сибириин түмэр замай Улаан-Үдын отделениин станциин узелай парткомой секретарь, Бабушкин хото.

ҺУНГУУЛИИН ВЫДРИНСКЭ 113-дахи ОКРУГ

1. **Лебедева** Альбина Михайловна, 1942 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Выдринэй дунда һургуулиин һуралсалай-хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин талаар директорэй орлогшо, Выдрино һуурин.
2. **Орлов** Валерий Семенович, 1946 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Зүүн Сибириин түмэр замай хүүргэ барилгын 12-дохи поездын начальник, Выдрино һуурин.

ҺУНГУУЛИИН КАБАНСКА 114-дэхи ОКРУГ

1. **Борисов** Владимир Сидорович, 1947 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Кабанскын түбэй районно больницын отделениие даагша, Кабанск тосхон.
2. **Каюмов** Евгений Бадуртинович, 1943 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Кабанскын эд хэрэглэгшэдэй районно бүлгэмэй правлениин түрүүлэгшэ, Каменск һуурин.

ҺУНГУУЛИИН КАМЕНСКА 115-дахи ОКРУГ

1. **Февралев** Александр Петрович, 1951 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, элшэ хүсэнэй болон электрификациин үйлэдбэриин «Бурятэнерго» нэгэдэлэй Байгалай электрическэ сетьнүүдэй директор, Каменск һуурин.
2. **Черкашина** Людмила Ильинична, 1949 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Кабанскын районно «Байкальские огни» газетын редактор, Каменск һуурин.

ҺУНГУУЛИИН СЭЛЭНГЫН 117-дохи ОКРУГ

1. **Климов** Виктор Демьянович, 1956 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Кабанскын районой Селенгинскэ городской больницын ахамад врач, Селенгинск тосхон.
2. **Ястребов** Юрий Евгеньевич, 1960 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Кабанскын районой Селенгинскэ целлюлозно-картоной комбинадай ВЛКСМ-эй комитедэй секретарь, Селенгинск һуурин.

ҺУНГУУЛИИН ТВОРОГОВСКО 118-дахи ОКРУГ

1. **Чмелев** Сергей Георгиевич, 1953 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Кабанскын шубуунай фабрикын ахамад зоотехник, Колесово тосхон.
2. **Гусев** Геннадий Иннокентьевич, 1952 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Буряадай шубуу үсхэбэрилгын нэгэдэлэй Твороговско шубуунай фабрикын ахамад агроном, Творогово тосхон.

ҺУНГУУЛИИН ШЕРГИНСКЭ 120-дохи ОКРУГ

1. **Бачеев** Виталий Ильич, 1937 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, КПСС-эй Кабанскын райкомой нэгэдэхи секретарь, Кабанск тосхон.
2. **Вторушин** Василий Афанасьевич, 1948 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, Кабанскын районой Ойморой дунда һургуулиин математикын багша, Оймор тосхон.

ҺУНГУУЛИИН ХҮДЭРИИН 128-дахи ОКРУГ

1. **Тубденова** Дугарма Даржаповна, 1946 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Хяагтын районой арадай депутадуудай Хүдэриин сомоной Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ, Хүдэри-Сомон тосхон.
2. **Цыремпилов** Валерий Жамсуевич, 1954 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, КПСС-эй Хяагтын райкомой хоёрдохи секретарь, Хяагта хото.

ҺУНГУУЛИИН ХЯАГТЫН 129-дэхи ОКРУГ

1. **Антонов** Слава Михайлович, 1940 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, территориальна барилгын «Бурятстрой» нэгэдэлэй начальник, Улаан-Үдэ хото.
2. **Нимаев** Баир Цыренович, 1954 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Хяагтын заһабарилгын-техническэ предприятиин директор, Хяагта хото.

ҺУНГУУЛИИН ТАМИРАЙ 133-дахи ОКРУГ

1. **Гармаев** Федор Будагурович, 1941 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Хяагтын районой «Дружба» колхозой түрүүлэгшэ, Октябрьский тосхон.
2. **Титов** Леонид Федорович, 1948 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Хяагтын районой «Заря» колхозой түрүүлэгшэ, Үнгэрхы тосхон.

ҺУНГУУЛИИН ХИРААНАЙ-АДАГАЙ 134-дэхи ОКРУГ

1. **Бадмацыренов** Владимир Дамбаевич, 1943 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, арадай депутадуудай Хяагтын районно Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ, Хяагта хото.
2. **Богданов** Игорь Александрович, 1941 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Хяагтын районой Сүхын арһанай заводой директор, Сүхэ һуурин.

ҺУНГУУЛИИН СУУЛГЫН 140-дэхи ОКРУГ

1. **Кузнецов** Дмитрий Иннокентьевич, 1952 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Мухар-Шэбэрэй районой «Забайкалец» совхозой директор, Шаралдай тосхон.
2. **Цыренов** Владимир Лыгденович, 1936 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Мухар-Шэбэрэй районой Суулгын совхозой директор.

ҺУНГУУЛИИН ТАКСИМОГОЙ 143-дахи ОКРУГ

1. **Москаленко** Владимир Васильевич, 1938 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, оньһожоруулагдамал 163-дахи колонной начальник, Таксимо һуурин.
2. **Шурыгин** Яков Максимович, 1956 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, барилга-хабсаралгын 670-дахи поездын дархашуулай бригадир, Таксимо һуурин.

ҺУНГУУЛИИН МУЙСКА 144-дэхи ОКРУГ

1. **Соктоев** Владимир Раднаевич, 1938 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, залуушуулай баригдажа байгаа ашагта малтамал шанаржуулгын комбинадай директор, Таксимо һуурин.
2. **Белозеров** Владимир Никитович, 1949 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, Усть-Муйска больницын ахамад врач, Усть-Муя һуурин.

ҺУНГУУЛИИН АХЫН 145-дахи ОКРУГ

1. **Иванов** Олег Алексеевич, 1953 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Ахын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ, Саяан тосхон.
2. **Шарастепанов** Баир Дашиевич, 1960 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Ахын районой Орлигой дунда һургуулиин директор, Орлиг тосхон.

ҺУНГУУЛИИН ТАЛОВСКА 146-дахи ОКРУГ

1. **Дроздов** Иван Константинович, 1955 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Таловскын түмэр бетон хэрэгсэлнүүдэй заводой цехэй начальник, Таловка һуурин.
2. **Жерлов** Петр Кириллович, 1951 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, Селенгинскэ модоной баазын модо хэмжүүрлэн тайраха талаар оператор, Ильинка һуурин.

ҺУНГУУЛИИН НИЖНЕ-АНГАРСКА 151-дэхи ОКРУГ

1. **Боднар** Михаил Иванович, 1942 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, «Запбамстроймеханизация» трестын оньһожоруулагдамал 142-дохи колонной начальник, Нижнеангарск һуурин.
2. **Щеголева** Екатерина Жамсаевна, 1938 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, Нижнеангарска түбэй больницын врач акушер-гинеколог, Нижнеангарск һуурин.

ҺУНГУУЛИИН ХОЛОДНИНСКО 152-дохи ОКРУГ

1. **Алексеев** Анатолий Николаевич, 1945 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Хойто-Байгалай районой арадай депутадуудай Киндигирскэ сельскэ Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ.
2. **Кетров** Антон Иннокентьевич, 1929 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Хойто-Байгалай районой «Победа» колхозой загаһа үсхэбэрилэгшэ, Байкальское тосхон.

ҺУНГУУЛИИН ШЭНЭ-УОЯНАЙ 153-дахи ОКРУГ

1. **Подлеснов** Вячеслав Федорович, 1941 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, КПСС-эй Буряадай обкомой инспектор, Улаан-Үдэ хото.
2. **Старков** Валерий Васильевич, 1949 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, арадай депутадуудай Хойто-Байгалай районно Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшо, Северобайкальск хото.

ҺУНГУУЛИИН ДЭЭДЭ-АНГАРАЙ 154-дэхи ОКРУГ

1. **Рассохин** Сергей Федорович, 1950 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Хойто-Байгалай районой «Ангарский» совхозой директор, Дээдэ Заимка тосхон.
2. **Селезнев** Михаил Георгиевич, 1955 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, Хойто-Байгалай районой Шэнэ-Уоянай дунда һургуулиин директор, Шэнэ-Уоян һуурин.

ҺУНГУУЛИИН САЯНТЫН 160-дахи ОКРУГ

1. **Жарникова** Галина Егоровна, 1957 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, Шулуутайн холимол тэжээлэй заводой түсэблэлгын-экономическа таһагай начальник, Тарбагатайн районой Солонцы тосхон.
2. **Малых** Анисья Федотовна, 1941 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, Ербановай нэрэмжэтэ совхоз-техникумэй техник-үрэжүүлэгшэ, Тарбагатайн районой Доодо-Саянта тосхон.

ҺУНГУУЛИИН ТЭЭГДЫН 168-дахи ОКРУГ

1. **Гончикдоржиев** Жамьян Гомбожапович, 1952 ондо түрэһэн, партийнабэшэ, Хориин районой Хүрбын совхозой отделениие эрхилэгшэ, Тохорюугта тосхон.
2. **Сажинов** Сергей Занабазарович, 1953 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Хориин районой Хасууртайн совхозой һүнэй фермые даагша, Хасуурта тосхон.

ҺУНГУУЛИИН ҮДЫН 169-дэхи ОКРУГ

1. **Ильков** Владимир Данилович, 1950 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, Хориин районой Хүлэй совхозой директор, Санномыск тосхон.
2. **Нимаева** Лидия Чимитовна, 1948 ондо түрэһэн, КПСС-эй гэшүүн, КПСС-эй Буряадай обкомой секретарь, Улаан-Үдэ хото.

[…]ЛЫН · ТАСС · АПН · саанаһаа

[…]МБА ЛАМА УРЯАЛБА

[…]-БААТАР. Мон[…]дүүлэгдэжэ байһан […]тын политикаһаа […] демократическа […]нүүдые Монголой […]шажантан дэмжэнэ […]шажантагчинлэн даса[…] лама Хархуугийн […]вндэ үнгэргэгдэһэн […]конференци дээрэ мэ[illegible] хэхэ, бүхы юумэндэ таарамжатай зохидоор оролдохо урлатайгаар һүзэгтэйшье, һүзэггүйшье хүнүүдтэ хандахаар саг хүрэжэ ерээ гэжэ һананаб гээд Монголой буддын шажантанай толгойлогшо тэмдэглэбэ.

[…]нитын ажабай[…] […]һалбаринуудта […]шэнэдхэлгые бэе[…]алирхайгаар хан[…] үзэгдэнэ гэжэ тэ[…] […]Нэн түрүүн нэгэ […]айгаалида, хүршэ […] хүнүүдтэ һайн […] энэрхыгээр сэдь[illegible]

Хархуугийн Гаадан хадаа буддын шажантанай дунда элитэ мэдээжэ ажал ябуулагша юм. Һаяхан тэрээндэ «Санамнидо» («Хүндэтэ доктор») гэһэн нэрэ зэргэ олгогдоһон байна. Тингэжэ тэрэ Энэдхэг оронойх «Сарнатха» гэжэ санаартанай дээдэ училищиин олгодог иимэ үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэһэн гурбадахи хүн болобо.

КАНДИДАТУРАЯА ДЭБЖҮҮЛХЭ ҺАНААТАЙБ

ПРАГА. Июниин 8-да болохо Федеральна суглаанай һунгалтада кандидатураяа дэбжүүлхэ һанаатайб гэжэ ЧССР-эй Федеральна суглаанай Түрүүлэгшэ Александр Дубчек Чехословакиин болон гадаадын журналистнуудта зорюулагдажа үнгэргэгдэһэн пресс-конференци дээрэ үгэ хэлэхэдээ мэдүүлээ.

Ямар партиһаа дэбжүүлэгдэхэ хүсэлэнтэйбта?— гэһэн асуудалда Чехословакиин парламентын Түрүүлэгшэ иигэжэ харюусаба: Би нэгэшье партида хабаагүйб, ямар нэгэн хүдэлөөн дулдыданги бэшэ кандидат болгожо, списогтээ оруулха гээшэ гү гэһэн ушарнуудһаа дулдыдаха байнаб.

НДПА-гай ЦК-гай ПОЛИТБЮРОГОЙ ЗАСЕДАНИ

КАБУЛ. Афганистанай Арадай-демократическа партиин (НДПА) ЦК-гай Политбюрогой заседани боложо, гүрэнэй урбалта хэхэ талаар гаргагдаһан һэдэлгэ Афганистанай Республикын бэеэ даагаһан, национальна дулдыданги бэшэ байдалда эсэргүүгээр, НДПА-е, тэрэнэй союзнигууд болон Афганистанай общественн бүхы һайн хүсэнүүдые усадхаха талаар нэглүүлэгдэһэн байгаа гэжэ тэмдэглэгдээ. «Пакистанай милитарис бүлэгөөрхид үймөө хүлгөө татагшадые тухирһан байгаа ха» гэжэ заагдана.

Шах Наваз Танай, Нияз Мухаммед Моманд, Саид Мухаммед Гулябзой, Мирсахиб Карваль болон Назар Мухаммедые өөһэдынгөө бүридэлһөө гаргаха, бусад партийна тушаалнуудһаа буулгаха гэһэн шиидхэбэри НДПА-гай ЦК-гай Политбюро абаба. Салех Мухаммед Зерай, Гулям Дастагир Панджширн гэгшэд НДПА-гай ЦК-гай бүридэлһөө гаргагдаа. Эдэ шиидхэбэринүүд партиин ЦК-гай ээлжээтэ пленумэй баталамжада табигдаха юм. Үргэн ехэ үндэһэ һуури дээрэ национальна эблэрэлгын политикаяа үргэлжэлүүлхэ, коалиционно правительство байгуулха шухала гэжэ заседани дээрэ дахинаа тэмдэглэгдээ.

«Үймөө хүлгөө татагшадай гэмтэ ябадалнуудые мүрдэн шэнжэлхын тула» тусхай сууд байгуулха тухай указ Афганистанай Республикын президент Наджибулла гаргаба.

СОФИ. (ТАСС). Славян арадуудай агууехэ гэгээрүүлэгшэд аха дүүнэр Кирилл болон Мефодидо зорюулагдажа бодхоогдоһон хүшөө аяар холын хойто зүгтэ оршодог Мурманск хотодо табигдаха байна. Софи хотын тэгэндэ оршодог арадай библиотекын байшангай урда бодхоогдоһон хүшөөгэй бронзо түхэл дүрсын буулгабари Болгариин ниислэл хотоһоо Заполяри эльгээгдэхэ. Хоёр ороной ниитын эмхинүүд —«Болгариин 13 зуун жэлэй» жаса болон славян бэшэгэй ба славян соёлой уласхоорондын жаса энэ үүсхэлые бэелүүлхэ эхи табиһан байгаа.

РСФСР-эй соёлой министр Ю. С. Мелентьев түрүүтэй Россиин Федерациин делегаци Болгарида ерэжэ, энэ бэлэгые дамжуулан абаба. Мурманска областиин хүтэлбэриин, зохёохы болон ниитын эмхинүүдэй, ородой үнэн алдартын шажанай церковиин түлөөлэгшэд делегациин бүридэлдэ ороно.

РСФСР-тэ БЭЛЭГ БОЛГОГДОН ДАМЖУУЛАГДАБА

РСФСР-эй делегациие хүтэлбэрилэгшэ Ю. С. Мелентьев болон НРБ-гэй соёлой министр К. Горанов энэ баяр ёһолол дээрэ үгэ хэлэхэдээ, эртэ урда сагһаа хойшо үндэһэтэй славян арадуудай түүхэтэ нэгэдэлдэ онсо анхаралаа хандуулбад. Соёлой үнэтэ шухаг баялигуудаа үргэноор халан абалсаха, эдэнэй хүсэлэл оролдолгонуудые нэгэдүүлхэ шухала гэжэ тэдэ тэмдэглээ.

Мурманск хото дэмы шэлэгдээгүй юм гэжэ РСФСР-эй соёлой министр ТАСС-ай корреспонденттэй хөөрэлдэхэдөө мэдүүлбэ. Ушарынь юуб гэбэл, славян бэшэгэй ба соёлой һайндэр 1986 ондо Советскэ Союзда түрүүлэн энэ хотодо үнгэргэгдөө һэн. Удаань эртэ урдын Вологда, Новгород, Киев хотонууд эстафетэ дамжуулан абаһан байгаа. Славян бэшэгэй, Болгариин соёл гэгээрэлэй үдэр гэжэ урдандаа Болгарида тэмдэглэгдэдэг байһан майн 24-нэй үдэр мүнөө гурбан совет республикын — РСФСР-эй, Белоруссиин ба Украинын хамтын һайндэр болгогдоо гэхэдэ, алдуутай бэшэ. Манай делегациин түлөөлжэ байһан һая байгуулагдаһан Славян бэшэгэй ба славян соёлой уласхоорондын жаса энэ хэрэгтэ али бүхы нүлөө үзүүлхэ байна. Хүшөөгэй Мурманскда нээгдэхын урда тээ тэрэниие асаралгын замда оршодог Одессэ, Киев, Минск, Новгород, Ленинград болон Петрозаводск хотонуудта олоной хабаадалгатай соёлой хэмжээ ябуулганууд үнгэргэгдэхэ байна.

Даша-Нима Бодиевич Дондупов 1928 ондо Хурамхаанай районой Хара-Модоной сомоной Соведэй Элигшэн нютагта түрэһэн намтартай. Энэ нүхэрнай нютагайнгаа дүүрэн бэшэ дунда һургуули дүүргэһэнэйнгээ һүүлээр, Улаан-Үдэ хотын хүтэлбэрилхы кадрнуудай һургуулида һураһан юм. Һүүлэрнь түрэл Аргада нютагтаа Калининай нэрэмжэтэ колхозой отделениие эрхилэгшээр, Аргадын совхозой отделениие эрхилэгшээр, бригадираар, нютагайнгаа совхоз-рабкоопой түрүүлэгшээр удаан сагай туршада ажаллаһан байха юм.

Тэрэнэй наһанайнь хани нүхэр Гармажаб Раднаевна баһал наһан соогоо түрэл нютагтаа һаалишанаар, тогоошоноор ажаллаа. Дондуповтан хоёр басагатай юм. Тэдэнэр мүнөө 12 зээнэрээ хүмүүжүүлэлсэжэ байнхай. Эдэ хоёрнай наһанайнгаа амаралтада гаранхай.

Даша-Нима Бодиевич айдар залуугаа арадайнгаа аман зохёолоор, арад зонойнгоо түүхээр һонирходог байһан юм. Иигэжэ тэрэ эдэ жэлнүүдтэ түрэл Баргажанайнгаа хүн зоной түүхээр олон материалнуудые суглуулжа бэшэнхэй. Тиихэдэ Даша-Нима Дондупов энэ наһандаа түрэл арадайнгаа сагаар шалгуулһан ёһо заншалнуудые хүндэлжэ ябадаг. Гадна энэ нүхэрнай хуушан монгол бэшэг мэдэдэг.

— Октябрь һара соо Улаан-Үдэ ошожо, монгол хэлэ бэшэгэй багша Д.-Н. Д. Доржиевһаа хэдэн хэшээл абажа, нютагайнгаа дунда һургуулиин наймадахи классуудай һурагшадта хуушан монгол бэшэг заажа байнхайб. Неделидээ дүрбэн хэшээл үнгэргэнэб. Хуушанай монгол бэшэгэй залуу үетэндэ тон хэрэгтэйнь мэдээжэ. Юуб гэхэдэ, буряад арадаймнай түүхэ имагтал хуушан монгол бэшэг дээрэ бэшэгдэнхэй ха юм,— гэжэ тэрэ хөөрөө бэлэй.

Манай иигэжэ хөөрэлдэжэ байтар гэртэхи телефониинь ханхинашаба. Газаа харанхы болонхой. Даша-Нима Бодиевич хэнтэйшьеб телефоноор хөөрэлдэһэнэйнгээ удаа, газаа гаража ерээд, дахин телефоноороо хөөрэлдэбэ.

— Совхозой директор Дансаран Цыденжапович хонходожо, ерэхэ үдэрнүүдтэ байгаалиин уларилай ямар байхые намһаа асуугаа. Би энээниие һара, мүшэдөөр тохёожо хэлэжэ үгэбэб,— гэжэ тэрэ манда тайлбарилба.

Д.-Н. Б. Дондупов нютагтаа хизаар ороноо шэнжэлгын музей нээхэ хэрэгые толгойлһон юм. Иигэжэ эндэ тус музей байгуулагдажа, Даша-Нима Бодиевич директорээр томилогдоо бэлэй.

Һүүлэй жэлнүүдтэ Д.-Н. Б. Дондупов Монгол, Япон, Инди, Цейлон, Шри-Ланка оронуудаар аяншалһан байна.

Д.-Н. Дондупов ажабайдалаа байгаалиин үзэгдэлнүүдтэй тон нягтаар холбонхой. Иигэжэ энэ нүхэрнай олон жэлэй туршада энэ талаар ажаглалтануудые хэһэн байна.

Мүнөө бидэ уншагшадаа тэрэнэй арбан хоёр һара тухай бэшэһэн тэмдэглэлнүүдтэй танилсуулхамнай. Энэнь хураангыгаар толилогдоно.

Г. РИНЧИНО,
манай корр.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Д.-Н. Б. Дондупов.

ХҮН БА байгаали

АРБАН ХОЁР ҺАРА

(Ажаглалтанууд)

1. ҮХЭР ҺАРА (ЯНВАРЬ)

Шэнэ жэлнай ерэхэдээ, тэрэмнай дүүрэн хүсэндөө орохой түбэрнэ. Энэ хаһамнай шанга шалгалтын саг болоно гээшэ. Юуб гэхэдэ, үбэлэй хүйтэн эгээл үндэр хэмжээндээ хүрэдэг ха юм. Үдэр хоногуудай үнгэрхэ бүри сагшье ябажа, хойто зүгэй хүйтэнэй хүсэн һулараһаар, дулаашаг тээшээ болодог. Буряад литээр январь һара үхэр һара гэжэ тоологдоно.

Январь һарада үнгэрһэн жэлэй дүнгүүд соголологдожо, шэнэ жэлэй хараа түсэбүүд зохёогдодог гээшэ ааб даа. Үбэл хадаа үбэл. Энэ хүйтэндэ манай дэлхэйн шэмэг болохо Байгал далайшье байгаалиин уларилтай тэмсэдэг. Тэрэ хүрэхынгөө урда тээ мүльһэдые зоболон ехэтэйгээр иишэ тиишэнь шэдэлэн, үбэлэй нойрто дарагдахагүйгөөр аашалдаг гээшэ. Тиихэдэ Байгал дээгүүр «хүрмэ», «хултуг» «баргажан» гэхэ мэтэ өөр өөрын шэглэлтэй һалхинууд шангаар үлеэжэ, өөһэдынгөө зар заршамуудые харуулан, сагай уларилые ходо хубилгажа байдаг заншалтай. Иигэһээр үбгэн далай бага зэргэ нойрсодог юм.

Үбэлэй шанга хүйтэн мал ажалые ехэхэн хохидолдо оруулхаар занадаг. Тиигэбэшье бидэ малайнгаа үбэлжэлгэдэ хүсэд һайнаар бэлдэһэн дээрэһээ энэ тэмсэлдэ илажа гарадаг байнабди.

Ой тайгын саһан гүнзэгы, агаар аажам тунгалаг. Һард гэмэ хонгёо һонор болодог. Ойн ан амитадшье хон жэн байдалда орохо арга бэдэрдэг, байгаалиин зохёоһон, хуулиин ёһо заршамуудаар ажамидардаг.

Үбэлдэ илангаяа үхибүүд ехэ дуратай. Тэдэнэй ургажа ябаа ухаан бодол, зүрхэ сэдьхэл, хүсэл зориг, бэе ямаршье янгинама хүйтэнһөө айдаггүй. Тэдэ сана, конькида мордожо, байгаалиин хэрзэгы аашые тэсэн, сэнгэхээ гарадаг. Үбэл гээшэмнай бэеэ хатуужуулгын эгээл аятай зохид хаһа саг даа. Үбэлэй хүйтэндэ хүлдэжэ үнэгүй ургамалнуудшье ерэхэ жэлдэ ажамидаралай зол жаргал мэдэрдэг гээшэ! Тиимэһээ эдэ ургамалнууд январиин хүйтэнтэй яһала тэмсэжэ иладаг гээшэ.

2. БАРА ҺАРА (ФЕВРАЛЬ)

Февраль буряад литээр бара һара болоно. Энэ һарада хүйтэн байбашье, үдэрнүүдэй ута болоһониинь элихэнээр мэдэгдэдэг. Газаа игаабари гаража, хебарай эхин хүгжэм зэдэлжэ, байгаали гүнзэгы нойрһоо һэрижэ эхилдэг. Мүн лэ энэ һарые бидэ сагаан һара гээд нэрлэдэг байнабди. Юуб гэхэдэ, энэмнай сагаан эдеэнэй эхин һара болоно ха юм. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, энэл һарада үнеэд олоорео тугаллажа, хонид хурьгалжа, бүхы юумэн олошоржо байдаг. Урдын зоной хэлэдэг ёһоор сагаан һарада-сагаалганда үүсын мяханай хахадынь үлэһэн байгаа һаа, үбэлжэлгэ һайн үнгэргэгдэхэ гээд түүхэлэгдэдэг һэн. Тиихэдэ буряадууд сагаалганһаа эхилжэ жэлээ тоологшо бэлэй. Эндэ буряадуудай хэлсэдэг, ажагладаг байһанай ёһоор сагаан һарын тохёолгон сагай уларил уридшалан мэдэхэ хэрэгтэ тон ехэ удхатай байһан юм. Жэшээнь, хэрбээ сагаан һара харагалгдаһанда орходоо урид тохёогоод байгаа һаа, унжагай ута хабар болложо, үгышье һаа, нэгэ хүйтэржэ, нэгэ дулааржа байдаг ааб даа. Энээниие хараад, ажаглаад байхадаа ходо зүб байһандань гайхахаш. Үзэг бэшэг мэдэжэ, байгаалиин уларилай хубилалтые сэһэдөө уншажа шадахагүйшье һаа, ахха эртэ сагһаа хойшо арад түмэнэй ажаглажа байһан шэнжэлэлгэнүүд хүн зоной ажабайдалда тон ехэ үүргэ дүүргэдэг байгаа гэжэ элихэнээр эндэ харагдана. Энэнь илангаяа, нүүдэл мал ажалтай зондо ехэл туһатай байһан. Тиимэһээл арад зон урдын сагта газаа дулааржа эхилһэн хаһые шэнэ жэл гэжэ нэрлээд, саашадаа шэнэ хүсэл эрмэлзэлтэйгээр адууһа малаа үсхэбэрилжэ ажаһуугаа гэлтэй.

Мүнөөшье сагаан һара малшадай ажабайдалда ехэ удха шанартай. Бэрхэ малшад энэ хаһа сагта бүрүүнүүдээ булшантай байлгадаг. Энэнь тэдэнэй үбэлжэлгээ һайнаар дабажа байһанай тэмдэг болоно. Иигэжэ үдэрһөө үдэртэ хабарай хүхюун саг дабшан ерэжэ эхилнэ.

3. ТУУЛАЙ ҺАРА (МАРТ)

Эртэ урдын сагһаа эхилжэ, нүүдэл мал ажалтай буряадууд, мүн газар ажал эрхилдэг ород тарияашадшье ажал хүдэлмэриеэ байгаалиин сагай байдалһаа залгамжалан хэдэг байгаа гэжэ мэдэнэбди. Март һарада үбэл дүүрээ, хабар эхилээ гэхын аргагүй байдаг. Хэрзэгы шэрүүн уларилтай Сибириин дайдада, илангаяа, хабартаа эдихэ эдеэгээ, үбһэ тэжээлээ алмаха гээшэ жэлээ амжалтатайгаар дабалгын эгээл шухала арга нүхэсэлнүүдэй нэгэн болодог бэлэй. Иигэжэ март һарада үбһэ тэжээл, үүсын мяхан хахадлаад байха гэгдэдэг һэн. Тиигэбэшье саг гээшэмнай оорын онсо хуулитай ааб даа. Урдань үбгэд, хүгшэд хабарай янзые шэнжэлэн тухайлжа, иигэжэ хэлсэдэг байгаа:

> Саг сагтаа,
> Сахилза хүхэдөө,
> Үе үедөө,
> Үбһэн хүхэдөө.

Эдэ айхабтар сэсэн мэргэн үгэнүүдэй удхые ойлгоходо бүхы юумэн, хэзээдэ мүнхэ байгаалишье өөрын сагтай гэжэ хэлэгдэнэ ааб даа. Энээн дээрэһээ хабар түргэн түбэржэ, газар элдүүрилэгшэдые ажалдань бэлдүүлжэ эхилнэ.

Мартын 14-нэй үдэрые ород литээр Евдокиин үдэр гэжэ нэрлэдэг гээшэ. (Хуушаараа энэ мартын 1-нэй үдэр). Энэ үдэр хабар эхилнэ гээд тоологдодог һэн. Буряадууд энэ үдэрые Ертохи гэжэ нэрлээд, хэрбээ энэ үдэр дулааржа, саһанай зааханааршье хайлажа, шубуунай унда харяаха уһанай аягалан гараа һаань, һайн хабар болохо гэжэ һанаа сэдьхэлээ заһажа, хүнгэн болгоодог бэлэй.

Үүлэтэ тэнгэриин зүһые айнгяар адаглан хаража һураһан буряад угсаатан эртэнһээнь байгаалиин уларилай ямаршье бэрхэшээлнүүдые дабажа гараха бэлэн байжа, үбһэ тэжээлээр элбэгшье һаа, тэрэнээ гамнадаг, хур гаргахые оролдодог һэн.

Мартын 22-һоо үдэр һүни хоёр тэнсэжэ эхилнэ. Иигэжэ халуун оронуудһаа үдэрһөө үдэртэ олошорон ниидэн ерэжэ байһан шубуудые, жэргэн дуулажа байһан байгаалиие харахада, хүнэй сэдьхэл зүрхэндэ һайхан мэдэрэл, харин ухаан бодолдо шэнэ хүсэл, эрмэлзэл түрүүлдэг ааб даа. Энээн тухай арад зоной дунда олон түмэн шүлэг, дуунууд мүндэлһэн байна. Хабарые һайшаагаагүй, хүлеэгээгүй хүн, ургамал, ан амитад үгы гэжэ хэлээ һаа, алдуу болохогүй. Манай нютагай шүлэгшэ басаган Дулгар Доржиева хабар тухай иигэжэ бэшэнхэй:

> **Хабар энеэ энеэһээр**
> **дүтэлжэ,**
> **Хамаг дэлхэйн дура**
> **буляана.**
> **Наранай жолоо зүбеэр**
> **хүтэлжэ,**
> **Намжаа дайдынгаа саһые**
> **хурлана.**
> **Хүндэл адляар хүсэеэ**
> **гаргажа,**
> **Хүхюун байдал ходо**
> **зохёоно.**
> **Хүрьһэтэ дайдынгаа**
> **түлһые хатаажа,**
> **Хүхэ ногоон дэбисхэрээр**
> **гоёоно.**

Байгаалиин эртын одо мүшэдэй эрьесэ энхэ мүнхэ эрьесэ гээшэ. Ондоогоор тайлбарилан яажа хэлэлтэйб?

Үнгэрһэн сагые тобшолонгүй, ерэхэ сагые яажа тухайлхаб? Байгаа үе сагай гүйдэлэй ашаар хэгдэһэн юумэн бүхэн бодото гэршэнь ха юм даа.

4. ЛУУ ҺАРА (АПРЕЛЬ)

Апрель һара буряадаараа «хуа хагданай һара» гэжэ нэрлэгдэһэн байдаг. Үгышье һаа, энэ һара монголоороо Луу һара болоно. Энэ үедэ үбэлэй саһан ехэшье һаа, үе сагайнгаа ерэхэдэ хайлажа, горхолон урдадаг.

Апрелиин 7-до Благовещенье (ородоороо), мүн манай ёһоор Балгуужан хүрэжэ ерэдэг. Балгуужанда балга уһан гараха гэлсэдэг юм. Энэ хадаа һалхи шуурганай һара байһан туладаа «хууян тала» гэһэн нэрэтэй болонхой.

Хэнэйшье мэдэһээр, энэ сагта тарияашадай шухала зорилго бэелүүлэгдэдэг гээшэ. Огородой ургаса ургуулагшад парнигуудаа, тэрээн соогоо хэхэ наг шэбхээ, үрэһэ хүрэнгэеэ хүсэд һайнаар бэлэдхэнэ гээшэ ааб даа. Тиихэдэ хаа хаанагүй уһа бүлэдэг станцинууд хүдэлгэгдэжэ эхилнэ. Иигэжэ хабарай нэгэ ажалта үдэр бүхы жэлые тэжээнэ гэжэ ородууд дэмы хэлээгүй ёһотой. Гэхэтэй хамта энэ үедэ шарга, тэргэ, аса, тармуур дархалхада хэрэгтэй хуһан модо бэлэдхэхэ хэрэгтэй.

Хабаргүйгөөр намжаа нажар орожо ерэдэггүй ааб даа. Тиимэһээ эртээнһээнь нажартаа үбһэ хуряалгада унаха моридоо эмээлдэ, сарнуудаа буулгада дадхаажа, бэеыень һайнаар эдеэлүүлэн заһаха, тэдэнээ ээн ёһоор, зөөлэхэноор, няамхайгаар һургаха шухала. Һайн мори һургабал, энэ минии һургаһан хүлэг гэжэ омогорхон ябахаш. Уран зохёолшо Н. Г. Дамдинов өөрынгөө зохёолнууд соо хүлэг мориие иигэжэ магтаһан байдаг:

> **Намайе харагты:**
> **Алаг зээрдэрээ**
> **Айжа, сухарижа үзөөгүйб,**
> **нээрээ!**

Мүнөө оньһон техникын элбэг болоһон үе сагта морин унаа үбһэ хуряалгын үедэ ехэ дуталдадаг болоо. Юуб гэхэдэ, нуга нужаагай, хаал харгаһыч, намаг нуурай эрье зубшаха сабшаха гэхэдэ оньһон машина хүсэдөөр хэрэглэхэ арга болодоггүй. Тиимэһээ морин косилкаар иимэ газарнуудай үбһэ сабшаха болонобди. Мүн сагай уларилай муу, бороо хуратайда морин косилка заатагүй хэрэглэхэ болигдоно.

Зүгышэд энэ үедэ ямараар ондо ороһонсо, ямар зүгын бүлын ямараар үбэлжэһэниие шалгаха, тэдэндээ нэмэлтэ тэжээл хэрэгтэй һаань гаргажа үгэхэ болоно. Тиихэдэ ехэ зүгын элүүр һайн байһаниие үзэхэ, байрыень сэбэрлэхэ хэрэгтэй.

Урдань адууһа малаа хагдатай һайн бэлшээридэ энэл үедэ гаргадаг байһан юм. Малшад түрүүн бэлшээриингээ хагда шалгажа үзэһэнэй һүүлээр, иимэ шиидхэбэри абадаг байгаа ааб даа. Үхэр, мал һайрамда нэгэ садаха гэжэ урданай зон хэлсэдэг, үгышье һаа, газар эльгэтэй амитад газараа угзарбал хээли гүзээгээ дүүргэхэ, эльгэлхэ гэжэ тоологдодог байгаа.

Байгаалиин һэрижэ байгаа энэ үе сагта шубууд бултадаа шахуу халуун оронһоо ниидэжэ ерэдэг. Хүхэ сүгсэгы шубуун ниидэжэ ерэһээр нэн түрүүн уурхайгаа түхеэрнэ. Эгээл һүүлдэ, майн 22-то хараасгай манай нютагта хүрэжэ ерэнэ.

Хабарай үдэрэй хүнэй ажабайдалда али зэргын удха шанартай байһан тухай иигэжэ шүлэглэжэ болоно:

> **Хабарайнгаа сагта часаар**
> **хожомдобол,**
> **Тойрон жэлдэ хүсэхэнь**
> **хүшэрхэн.**
> **Хаһа сагтаа тарилгадаа**
> **бэлдээгүй байбал,**
> **Тогтомол түсэбөө**
> **дүүргэхэнь хэсүүхэн.**

Хабарай үдэр һүни хоёрой тэнсэһэнһээнь хойшо газаамнай үдэр 2,30 часаар нэмэжэ, үдэрэй утань аяар 14 час 30 минута болоно гээшэ.

Урданайхяар хэлэхэдэ, газар доро гахай багша гал түлеэ гэжэ дулааһаниие магтадаг байгаа.

Апрель һара түүхын олон ехэ баримтануудаар холбоотой. Энэ һарада хүн түрэлтэнэй түүхэдэ үзэгдөөгүй ехэ түйлалтанууд хэгдэһэн юм.

Д.-Н. ДОНДУПОВ.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

УЛАСХООРОНДЫН ШЭНЖЭЛГЭ

НИКАРАГУА: ХАРЮУСАЛГАТАЙГААР ХАН[...]

Никарагуагай һунгуулиин дээдэ соведэй түрүүлэгшэ Мариано Фиальос гэгшын эгээл түрүүн һунгалтын дүнгүүдые согсолһон участогуудай мэдээсэлнүүдые соносхоходонь журналистнууд ехээр гайхалдан, «этигэхээр бэшэ» гэлдээ бэлэй. Ушар юуб гэхэдэ, Зүришэлдөөшэ национальна нэгэдэл (ОНС) гэһэн партитай үгээ ойлголсогшодой ороной президентын тушаалда кандидадаар дэбжүүлһэн Виолета Барриос де Чаморро гэгшэ гүрэниие хүтэлбэрилжэ байһан Национальна сүлөөрэлгын сандинис фронтын (СФНО-гой) кандидат Даниэль Ортегые холо ахижа ябаа бшуу.

Олониитын һанал бодолые элирүүлхын тула һунгалтаһаа хэдэн недели урид тусхэй түбүүд, тэрэ тоодо американ түбүүдшье оролсоо һэн, олон тоото асуултануудые үнгэргөө юм. Тэдэнэй дүнгүүдые согсолходоо, сандинистнууд 2:1 гэһэн тоотойгоор орон дотор үнгэргэгдэхэ һунгалтын дүнгөөр илалта түйлаха байха гээд тоологдоо бэлэй.

Харин үсэглэдэрэй этигэшэгүй юумэн мүнөөдэрэй бодото байдалай гэршэ болобо ха юм даа. Һунгалтада хабаадагшадай 54 процентнь Зүришэлдөөшэ национальна нэгэдэл гэһэн партиин түлөөлэгшын түлөө, харин 40 процентнь Национальна сүлөөрэлгын сандинис партиин түлөөлэгшын түлөө дуугаа үгэбэ ха юм. ООН-ой уласхоорондын ажаглан харагшад, Америкын гүрэнүүдэй эмхиин (ОАГ-ай) ба баруун хахад бүмбэрсэгэй эрхэ сүлөөгэй оршон байдалда һунгагдаһан гүрэнүүдэй ба правительствануудай толгойлогшодой соведэй түлөөлэгшэд, тэрэнэй түрүүлэгшээр США-гай президент байһан Дж. Картер һунгагдаһан, Никарагуада үнгэргэгдэһэн һунгуулиин «хэм соогоо, үнэн сэхээр» үнгэргэгдэбэ гэжэ тоолобод. Орон дотор демократис оршон байдалда һунгуули үнгэргэхын тула Никарагуан правительство ба Национальна сүлөөрэлгын сандинис фронт бүхы арга боломжонуудые олгуулхын тула оролдолго ехээр гаргаа гэжэ тус түлөөлэгшэд мэдүүлһэн байна.

Юун болооб? Яахадаа сандинис фронт диилдэбэ гээшэб? Урдань «зүрхэсөөгүй» байһан һунгагшад, тэдэнэр бүхы һунгагшадай 34 процентнь болодог юм. Зүришэлдөөтэ национальна нэгэдэлэй тала баригшадые, эдэнэр бүхы һунгагшадай 20 процент байха юм, дэмжэбэ бшуу гээд эндэхи шэнжэлэгшэд тоолоно. Тиихэдээ эдэ һунгагшад, сандинис революциин түйлалтануудые тоогоогүй бэшэ, харин ороной экономическа хүндэ байдалые һайжаруулха, хүн зоной ажаһуудалай хэмжээе дээшэлүүлхэ эрилтэ табиба гээшэ гэжэ шэнжэлэгшэд сэгнэбэд. Зүришэлдөөтэ национальна нэгэдэлэйхид хүн зоной ажаһуудалые богони болзорто һайжаруулха тухай соносхоһон байна. Харин тиихэдэ орон дотор засагые 10 жэлэй туршада барижа байһан Национальна сүлөөрэлгын сандинис фронтынхид энэ асуудалые шиидхэжэ шадабагүй бшуу.

Орон дотор 1979 ондо болоһон революци Сомосын диктатура[...] нальна эрхэ сүлөө, по[...] циальна түйлалтануудые[...] Эдэнһээ никарагуан [...] Тэдэнэр США-гай гэмэ[...] жэлжэ байһан дайн [...] хооһон, хүдэлмэригүй [...] ха юм. Д. Ортегын [...] дажар лэ демократи[...] жүүлхэ арга боломж[...] бшуу. Орон дотор [...] оршон байдалда һунга[...] тон ехэ оролдолго [...] мико һайжаруулха асуу[...] хэ хаһын ерэхэдэ, сан[...] гүйдэбэ ха юм.

Гэбэшье СФНО оро[...] нүлөө үзүүлхэ аргатай [...] апрелиин 25-да засаг[...] Виолета Барриос де Ч[...] ха болоһоншье һаа, СФ[...] хүсэн зандаа үлэнэ б[...]

Национальна ассамб[...] шэнэ бүридэлдэ ОНС-һо[...] һоо—39, революционно[...] һөө—1, социал-христиан[...] путат оролсоно. Тиимэ[...] туцида оруулагдаха [...] нистнүүдэй дэмжэлгэ[...] хэ юм. Һунгалтада ила[...] ституциие шэнэлхэ [...] шэнэ правительство С[...] голсожо, бэе бэедээ бу[...] тай болоно бшуу. Гадна[...] миие, дотоодын хэрэгүү[...] эндэ полици ба гүрэнэ[...] эргэнүүд оролсоно, [...] эрхэтэй юм.

Национальна эблэрэл[...] шиидхэхын, дайн дажар[...] карагуагай экономическ[...] хын тула (эдэ асуудал[...] ба ОНС-ын һунгалтын [...] монууд адлирхуу байга[...] үргэдхэгдэхэ ёһотой [...] ойлгоно. Энэ ушар по[...] лэгшэдые харюусалга [...] хана. Тэдэнэй хүсэл [...] хүн зоной хуби заяан [...] хи байдал дулдыдана [...] хогүй юм.

Хүршэ Гондурас гүр[...] карагуан контрреволю[...] нүүдэй буу зэбсэгые ху[...] рааха шухала болонхо[...] бэрилэгшэд контрасые [...] хэрэгтэй гээд тоолоно. [...] шад контрасай буу зэ[...] дэниие ажал хүдэлмэри[...] һэн бодомжые дэмжэн[...] ригшадай илалта түйла[...] дажарые үргэлжэлүүлэ[...] шанарые» гээбэ гээд [...] Дж. Буш мэдүүлһэн ба[...] рас буу зэбсэгээ хуряа[...] мэһээ орон дотор бол[...] кратис үйлэ хэрэгүүдтэ[...] дана бшуу.

КАШМИРТА ТҮГШҮҮРИЛ[...]

«Сэрэгэй шэнэ зүришэлдөөн һүжэржэ магад», «Пакистан Кашмирые булимтаран абахаяа бэлдэнэ» гэһэн гаршагууд Индиин газетэнүүдэй хуудаһануудта эдэ үдэрнүүдтэ олошорбо. Энэнь олоной һанаа зобооно. Һүүлэй үедэ инди-пакистанай харилсаанууд мууданхай. Иимэ байдалай гол шухала шалтагааниинь гэхэдэ, «Кашмирай асуудал» болоно. Инди-пакистанай хилэ дээрэхи Джамму ба Кашмир штадуудта мүнөө тохёолдоһон байдалые Индиин хүн зоной олонхинь энэ нютагуудта 1965 ондо үзэгдэһэн байдалтай адли болонхой гээд тоолоно. Тиихэдэ хоёр гүрэнүүд сэрэгэй хүсэнүүдые хэрэглээ бэлэй.

Энэ асуудал ямар үндэһэтэйб? Британиин мэдэлдэ байһан орониие Инди ба мусульман Пакистан гүрэнүүд болгожо таһалхада, ехэнхи хубинь ислам мүргэлтэй хүн зонтой Кашмир нютаг Индитэй нэгэдүүлэгдээ бэлэй. Харин Пакистан энэ нютагые бэедээ абаха эрилтэ табиһан юм. Тиин Пакистан Индиин газар дайдада булимтаран ороо бэлэй. Джамму ба Кашмир штадуудта, «Азад Кашмир» гэһэн «бэеэ даанхай мусульман гүрэн» бии болгогдожо, Исламабад тэрэниие хиналта доро абаа һэн. Тэрэ гэһэнһээ хойшо «Кашмирай асуудал» инди-пакистан харилсаануудта онсо удхашанартай болоо юм.

Мүнөө эндэ сэрэг хэрэглэгдэнэгүй. Гэбэшье эндэхи байдал тон хүндэ хүшэр. Мусульман бүлэгөөрхид буу зэбсэг хэрэглэнэ. Тэдэниие Пакистан дэмжэнэ. Тус бүлэгөөрхид Кашмир хадаа Индиһээ таһалагдажа, амяараа гүрэн болохо зэргэтэй гэһэн эрилтэ табина. Сепаратистнуудай ябуулганууд һүүлэй һаранууда улам үргэдэжэ байнхай. Энээнэй шалтагааниинь гэхэдэ, олон ааб даа. Нэн түрүүн эндэ социально-экономическа асуудалнууд шиидхэгдэнэгүй. Залуушуулай дунда хүдэлмэригүйшүүл олон, тиимэһээ тэдэнэр мусульман боевигүүдэй зэргэдэ дуратайгаар жагсана бшуу. Урдань хадаа хүн зоной амардаг газарнуудаараа суутай байһан Кашмир гол мүнөө үедэ аюул ехэтэй нютаг гэжэ тоологдодог болонхой.

Нютаг зониие айлгажа, [...] экстремис 30 бүлэг һу[...] хилнэ. Тэдэниие Пакис[...] ратис хүдэлөө эдэбхи[...]

Джаммуда ба Кашми[...] газар дайда дээрээ Ис[...] лагерьнууд дээрэ нэмэ[...] лагерьнуудые эмхидхэ[...] жахедүүдэй ба пакистан[...] ридэлга доро 10 мянга[...] сэрэгэй бэлэдхэл гараха[...] Индиин правительствада[...] рэгэй һургуули гараг[...] дайда руу эльгээгдэж[...] Джаммуе ба Кашмирые[...] хүдэлмэри ябуулха бай[...]

Пакистан Джаммуда б[...] орожо болохо гээд Д[...] шэнжэлэгшэд тоолоно. [...] дэй тодорхойлһоной ё[...] рэг татагдажа байнхай, [...] дэмжэхын тула Джамм[...] парашютистнүүд хаягда[...] гээд «Хиндустан таймс[...]

Джаммудахи ба Каш[...] муудалга гансашье Инд[...] харилсаануудые бэшэ, [...] шондохи байдалые түг[...] бшуу.

Хилэ дээрэхи байдал[...] лаар Индиин ябуулга[...] дэмжэнэгүй. Индиин ар[...] бэлэн, гэбэшье энэ а[...] хэлсээнүүдэй ёһоор ш[...] юм гээд Индиин пре[...] Сингх мэдүүлнэ.

Инди Пакистан хоёр[...] хүндэ хүшэр болоод б[...] «Ньюсуик» журнал като[...] мүе ба Кашмирые Па[...] да болгоһон байха юм. [...] дайдэ нэгэн байха ёһо[...] тоодын хэрэгүүдтэ хэн[...] гүй юм гээд Советскэ[...]

ЕРЭЭДҮЙ БАЙХЫЕМНАЙ УРИБА

Совет Арми болон Далайн-Сэрэгэй Флодой байгуулагдаһаар 72, совет арадай фашис Германиие илаһаар 45 жэлэй ойдо зорюулагдаһан бүхэсоюзна һара Эхэ орон дотороо соносхогдоо һэн. Январиин 23-һаа эхилһэн энэ һарада манай ДОСААФ-ай обкомой хүдэлмэрилэгшэд арад зоной дунда оборонно-ниитын хүдэлмэри дэлгэрүүлжэ, үзэл сурталай, хүмүүжүүлгын хэмжээ ябуулганууды эдэбхитэй болгохо зорилго урдаа табиһан байгаабди. Һарын туршада хото городуудай, хүдөө нютагуудай кинотеатрнуудта, клубуудта, Соёлой ордонгууд соо «Эхэ ороноо хамгаалхаар бэлэмди!», «ДОСААФ-ай үдэр», «Баатаршалгын хэшээл» гэһэн кинолектори, кинофестивальнууд боложо үнгэрбэ.

Мүн февралиин 12-һоо 19 болотор Улаан-Үдэ—Селенгинск — Каменск — Кабанск— Турунтаево—Баргажан —Хурамхаан—Улаан-Үдэ гэһэн агитаяншалга үнгэргэгдэбэ. Дурсагдагша хото, һууринуудай ажалшадай дунда энэ аяншалгамнай ехэ һонирхол татаа. Аяншалгада ДОСААФ-ай обкомой хүдэлмэрилэгшэд, республикын Граждан оборонын штабай начальнигай орлогшо Н. Е. Киселев, Буряадай АССР-эй сэрэгэй комиссариадай таһагай инструктор Г. В. Шевченко, Хэнгэловай нэрэмжэтэ музейн түүхын таһагые даагша С. М. Малахирова, авторалиин спортсменүүд Г. Н. Крылов, Е. Б. Чекардин, мотоциклистнүүд А. М. Чебунин, В. Н. Рыбаков гэгшэд хабаадалсаһан байха юм.

Бидэнэр хүрэһэн лэ тосхон һууринуудай клуб, соёлой ордонгууд соо сэрэгэй-патриотическа асуудалда зорюулагдаһан лекци уншаһан, хөөрэлдөө үнгэргэһэн байнабди. Үнгэрһэн зургаан хоногой туршада 28 лекци, хөөрэлдөөн үнгэргэгдэжэ, суглараагшадай табиһан олон тоото асуудалнуудта харюусаа һэмди. Энээнһээ гадна залуушуултай «түхэрээн стол» тусхэйтээр үнгэргэжэ, зэбсэгтэ хүсэнүүдтэ албаа хэхээ байһан эдэнэртэ зорюулагдаһан хөөрэлдөө хэһэн. «Эхэ орондоо алба хэхээр бэлэмди» гэһэн асуудалаар һонирхолтой уулзалга боложо, нютагай залуушуулай бэлэдхэл тухай олоной һанамжа, дурадхалнууд хэлэгдээ гээшэ. Бидэнэр уулзалгаа һургуулинуудта, СПТУ-гай һурагшадтай, хүүгэдэй интернат байшангуудта, Сэлэнгын целлюлозно-картонно комбинадай, леспромхозуудай хүдэлмэришэдтэй хэһэн, тэдэнэй һонирхоһон асуудалнуудта харюусаһан байнабди.

Уулзалга, хөөрэлдөөндэ хабаадаһан нютагай ажалшад саашадаа иимэ уулзалга, хөөрэлдөө таһалгаряагүй үнгэргэжэ, эмхидхэхэ байхыемнай үнэн зүрхэнһөө хүсэһэн байна.

Н. КАРПЕНКО,
ДОСААФ-ай обкомой инструктор тус аяншалгые хүтэлбэрилэгшэ.

ШЭНЭ ТҮХЕЭРЭЛГЭ ҺАЙШААГДАА

Зүүн Сибириин технологическэ институдай студентнэр, багшанар һуралсалайнгаа уяжуугаар хүдөө ажахыда, промышленна предприятинуудта хэрэглэгдэхэ шэнэ түхеэрэлгэнүүдые ухаалан зохёожо байдаг һайн һайхан заншалтай юм. Эдэнэрэй ухаан бодолоо, мэдэрэлээ гүйлгэн зохёоһон хэдэн түхеэрэлгэнүүд арадай ажахыда хэрэглэгдэнэ.

Ухаалан зохёолгын болон урлан наридхуулгын талаар СССР-эй Гүрэнэй комитет орооһото таряанай үрэһэ хүрэнгэ сэбэрлэхэ шэнэ түхеэрэлгын проектые һайшаажа, үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ гэһэн шиидхэбэри баталан абаба.

Ороо̄һо сэбэрлэхэ дискэтэй триерэй түхеэрэлгэ тус институдай эдеэ хоолой промышленностиин механико-технологиин факультедэй техническэ эрдэмэй кандидадууд Н. А. Урханоз Д-Н. Д. Цыренжапов хоёр зохёожо, гүрэнэй комиссиин үзэмждэ эльгээһэн байгаа.

Шэнэ түхеэрэлгэ орооһо һайнаар, ашаг үрэ ехэтэйгээр сэбэрлэхэ аргатай байһан дээрэһээ шалгалтын комиссяар һайшаагдажа, дурсагдагша хоёр эрдэмтэдтэ шэнэ түхеэрэлгэ үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ авторай үнэмшэлгэ барюулагдаха болобо.

Л. АЛЕНКИН.

СПОРТЛОТО

«45-һаа 6-ень тааха» ба «36-һаа 5-ень тааха» «Спортлотонуудай» 1990 оной мартын 11-дэ үнгэргэгдэһэн 10-дахи тираж.

«45-һаа 6-ень тааха»: 1— баскетбол, 4— бокс, 8— велоспорт трек, 27— һур харбалга, 32— фигурна һолжоролго, 37— акробатика.

«36-һаа 5-ень тааха»: 2— биатлон, 7— классическа барилдаан, 9— велоспорт шоссе, 15 — байдарка ба каноэгээр һэлюурдэлгэ, 17— конькигаар урилдалгын спорт.

(ТАСС).

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

СССР-эй Арадай депутадуудай ээлжээтэ бэшэ гурбадахи съездын нээгдэһэн тухай информационно мэдээсэл газетын мүнөөдэрэй номерой нэгэдэхи хуудаһанай нээлтэ дээрэ ниитэлэгдэбэ.

КПСС-эй Центральна Комитедэй Пленум дээрэ Михаил Сергеевич Горбачёвой хэһэн элидхэл газетын нэгэдэхи болон гурбадахи хуудаһануудта ниитэлэгдэбэ.

«Газар тухай ССР Союзэй ба союзна республикануудай Хуулиин үндэһэ һууринуудые хүсэндэнь оруулха тухай» СССР-эй Верховно Соведэй Тогтоол газетын номерто тунхаглагдаба.

1990 оной мартын 4-дэ боложо үнгэрһэн Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай һунгалтын дүнгүүд тухай окружной һунгуулиин комиссинуудай мэдээсэл номерто ниитэлэгдэбэ.

Сэнхир экран

ВТОРНИК, 13

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30—«Женщины, которым повезло»—5 серитэй уран һайханай фильм. 3-дахи сери. «Дуся». 10.45—Футболоор СССР-эй чемпионат. «Днепр»—«Торпедо». 12.25—Хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 13.25—Соносхолнууд. „Мэдээсэлнүүд. 13.30—Время. 14.00—Хүгжэмтэ дамжуулга. 14.20—«Ан амитадай аймагта». 15.20—Мультфильм. 16.30—«Ашар»—баримтата фильм. 16.50—Композитор В. Кабекин рояль дээрэ наадаха. 17.10—«Социализмын теориин очеркнууд» гэжэ шэнэ согсолбори зүбшэн хэлсэнэбди. 17.55—«Хоор ба бидэ». 18.40—Мультфильм. 18.50 — Залуушуулай һонин. 19.30 — Время. 20.00— Ород эмигрантка А. Ширинская-Манштейнэй хуби заяан тухай. 21.00—Баяанай аблан зэдэлнэ. 21.05 — «Королек — птичка певчая»—5 серитэй уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 22.00 — Время. 22.30—Баримтата фильм. 23.45—Киноконцерт. 00.30 — Шэнэ һонинной албан.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15—Эрдэм дэлгэрүүлгын фильмүүд. 9.35, 10.35 —Гэр бүлын ажабайдалай ёһо заншал. 10.05, 11.05—Француз хэлэн. 11.35, 12.40—Биологи. 6-дахи класс. 11.55—Ехэ юумэ мэдэдэг хүнүүдтэ дамжуулга. 13.00—«Мы вместе, мама» — уран һайханай фильм. 14.10 — Ритмическэ гимнастика. 14.40 —Балалайкаар наадаха. 14.55 —«Цирк зажигает огни»—уран һайханай фильм. УЛААН-ҮДЭ. 18.05—Мультфильм. 18.15 — Шэнэ һонин (буряадаар). 18.25 — «Урмашалга» (буряадаар). 19.10—Байгал. 19.30—Мультфильм. 19.40—«Байгалай үмэнэхи газар дээрэ». 20.25—Баримтата фильм. МОСКВА. 21.15 —«Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.30—СССР-эй Арадай депутадуудай ээлжээтэ бэшэ гурбадахи съезд дээрэ.

Редактор
Р. Б. ГАРМАЕВ.

Кино, театр

Театр оперы и балета
Цыганский барон — в 19.

Бурятский театр драмы имени Х. Намсараева
Сагаан һарын найр (Праздник Белого месяца)— в 18.

«Дружба»
«Непокорная Луиза»— в 9-40, «Вилла Орхидея», дом на Кэролл Стрит»— в 11-20, 14-50, 18-20, «Враг мой»— в 21-50.

«Родина»
«Человек с бульвара капуцинов»— в 10, 16-40, «Дежа вю» — в 12, 14-20, 18-40, 21.

«Прогресс»
Красный зал —«Белая кость»— в 9-30, 11-20, 13-10, 15-10, 17-10, 19-10, 21, Зеленый зал —

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23.

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды—2-60-91, 2-56-23; промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21, 2-57-63; информации—2-34-05; переводов—2-54-93; писем и селькоров—2-67-81; корректорская—2-33-61; выпускающие—2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин—91-1-44, г. Северобайкальск—35-73, п. Хоринск—55-6-99, г. Закаменск—31-61, п. Кырен—91-9-79, п. Агинское—3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия—2-33-77, вахта—2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана [...] канской типографией [...] издата Бурятской АСС[...] ректор 2-40-45 Н-03372. Зак. № 59.